

MUAVİYE: KUTSALIN GÖLGESİNDE İKTİDAR MÜHENDİSLİĞİ

ÖZET

Bu metin, Muaviye'yi yalnızca tarihî bir şahsiyet olarak değil, kutsal iktidarın hizmetine koşan bir siyasal teknik olarak ele alır. Muaviye'nin Ali karşısındaki konumu, adalet merkezli siyaset ile devlet aklına yaslanan iktidar mühendisliği arasındaki büyük yarılma olarak yorumlanır. Sıffin'de mushafların mızraklara kaldırılması, dinî sembolün hakikati görünür kılmak için değil, onu askıya almak ve siyasal yenilgiyi ertelemek için kullanılmasının kara sahnesi sayılır. Hilafetin Yezid üzerinden saltanata dönüştürülmesi ise emanet, istişare ve ehliyet fikrinin hanedanî devamlılığa boğdurulmasıdır. Metin, bu tarihsel kırılmayı günümüz AKP teopolitiğiyle karşılaştırarak dinî dilin devlet aklına, sadakat bürokrasisine, ganimet ekonomisine, medya düzenine ve muhalefeti kriminalize eden söyleme nasıl memur edildiğini tartışır. Burada mesele dinin kamusal varlığı değil, dinin iktidar tarafından araçsallaştırılmasıdır. AKP rejimi, din devleti olmaktan çok devletleştirilmiş din üreten; cami, aile, millet, ümmet, beka ve yerli-millilik gibi kavramları siyasal sadakat ve meşruiyet üretimine bağlayan bir yapı olarak okunur. Muaviye'nin modern torunları, hakikati güç karşısında eğen, adaleti erteleyen, ganimeti dava diye sunan, suskunluğu hikmet sayan yeni saray dindarı tipleridir. Kerbela ise yalnız Yezid'in zulmüyle değil, Muaviye'nin kurduğu saltanatçı siyasal mimariyle mümkün olmuştur. Metin, geçmişe lanet okumakla yetinmeyip bugünün iktidar hilelerini teşhir etmeye çağırır.

1

1. MUAVİYE BİR KİŞİ DEĞİL, BİR İKTİDAR TEKNİĞİDİR

Muaviye'ye yalnızca tarih kitabının tozlu bir sayfasında kalmış eski bir siyasal figür gibi bakarsak, meseleyi baştan kaybederiz. Çünkü Muaviye, İslam tarihindeki sıradan bir iktidar sahibi değildir; o, kutsalın gölgesinde siyasal iktidarın nasıl soğukkanlı, sabırlı, hesapçı ve gerektiğinde acımasız biçimde örgütlenebileceğini gösteren ilk büyük laboratuvarlardan biridir. Onun karakterinde en tehlikeli olan şey kaba zorbalık değil, zorbalığın akıllı görünmesidir. Kılıcını her zaman çekmez; bazen bekler, bazen pazarlık eder, bazen susar, bazen hakikati prosedüre havale eder. Ama bütün bu bekleyişlerin sonunda aynı yere varır: iktidarın ahlâka değil, ahlâkın iktidara tâbi kılındığı yere.

Muaviye'nin siyasal zekâsı çok övülür. Bu övgünün içinde eski bir zehir vardır. Çünkü bazı tarihçiler ve siyasal akıl sahipleri, başarıyı ahlâkın yerine koymayı sever. "Devleti kurdu", "birliği sağladı", "otoriteyi topladı", "fitneyi bitirdi" gibi cümleler, tarihin kanlı yerlerini cilalayan cilalı mobilya cümleleridir. Oysa soru şudur: Hangi birlik? Hangi otorite? Hangi bedel? Bir toplumun hafızası, yalnızca kazananların istikrar masalına teslim edilirse, mazlumların kanı devlet aklı diye arşivlenir. Muaviye'nin asıl temsil ettiği kırılma burada başlar. O, İslam'ın erken siyasal vicdanında adalet merkezli bir yönetim fikrini, saltanat merkezli bir iktidar mimarisine doğru büken büyük sapmanın adıdır.

Ali ile Muaviye arasındaki fark, iki şahsiyet arasındaki mizacî farklılık değildir. Bu, iki ayrı siyasal varoluş biçiminin çarpışmasıdır. Ali'nin çizgisinde siyaset, ağır bir ahlâk yükü taşır; yöneten kişi adaletin önünde titrer, ganimetin kokusundan rahatsız olur, yakınlarını kayırırken bile kendi vicdanından utanır. Muaviye'nin

çizgisinde ise siyaset, ahlâkî yükten kurtuldukça profesyonelleşir. Orada esas olan hakikatin kendisi değil, hakikatin yönetilme biçimidir. Halkın neye inandığı, hangi sembole saygı duyduğu, hangi korkuyla hizaya geleceği, hangi sadakatle satın alınacağı önem kazanır. İşte burada kutsal, vicdanı diri tutan bir nur olmaktan çıkar; iktidarın elinde ışığı ayarlanabilir bir projektöre dönüşür.

Sıffîn bunun en çıplak sahnesidir. Mushafların mızraklara kaldırılması, sadece askerî bir hamle olarak okunamaz. O an, İslam siyasal tarihinde kutsal metnin siyasal taktik malzemesine dönüştüğü en ağır sembolik yarılmalardan biridir. Kitap artık okunmak, anlaşılacak, yaşanmak için ortada değildir; rakibi durdurmak, zamanı kazanmak, hakikati askıya almak için havaya kaldırılmıştır. Bu görüntü, tarihin içinden bugüne doğru uzanan ürpertici bir gölge bırakır. Çünkü her çağın Muaviyeci akli, kutsalı önce yüksek bir yere kaldırır, sonra onun arkasına saklanır. Elinde Kur'an olabilir, bayrak olabilir, millet olabilir, ezan olabilir, aile olabilir, beka olabilir. Fark etmez. Sembol değişir; teknik aynı kalır.

Bugünün Türkiye'sinde AKP'nin teopolitik rejimini anlamak için de bu tekniği görmek gerekir. Burada mesele tek tek dindar insanların inancı değildir; o inançların siyasal iktidar tarafından nasıl paketlendiği, dolaşıma sokulduğu, oy, sadakat, ihale, makam, dokunulmazlık ve meşruiyet üretmek için nasıl kullanıldığıdır. Teopolitik rejim, dini ortadan kaldırmaz; dini kendi bürokratik ve siyasal metabolizmasına bağlar. Cami kürsüsünün sesi, televizyon ekranının gürültüsüyle birleşir; aile söylemi kadın bedeni üzerinde disiplin aracına dönüşür; ümmet dili dış politikada duygusal sermaye üretir; yerli ve millî retorik, eleştiriye kriminalize eden bir duvara çevrilir. Böyle bir rejimde din, insanı zalime karşı ayağa kaldıran vicdan olmaktan çıkar; zalimin elinde muhalife karşı kullanılan kadife kaplı sopa olur.

Muaviye'nin karakterindeki en tehlikeli damar da budur: O, ahlâkî yenilgiyi siyasal başarı gibi gösterebilen iktidar tipidir. Modern dönemde bunun karşılığı, sandıktan çıkan çoğunluğu mutlak hakikat sanan, devleti partiyle, partiyi liderle, lideri kaderle eşitleyen siyasal akıldır. Bu akıl kendisini her zaman "istikrar" diye sunar. Fakat istikrar bazen sadece çürümüş bir düzenin fazla iyi korunmasıdır. Her şey yerli yerinde görünür: Saray ayakta, bürokrasi çalışmaktadır, medya konuşmaktadır, mahkemeler karar vermektedir, camiler açıktır, ekranlarda dualar eksik değildir. Ama adalet yoksa, bütün bu görüntülerin içi boştur. Hatta daha kötüsü, boşluk kutsal kelimelerle kaplandı için çürüme geç fark edilir.

AKP'nin teopolitik düzeninde Muaviyeci iz tam da burada belirir. Siyaset ahlâkî bir hesap verme alanı olmaktan çıkar, sadakat dağıtım makinesine dönüşür. Kim daha çok bağılysa o daha muteberdir. Kim daha çok susuyorsa o daha makbuldür. Kim daha çok alkışlıyorsa o daha yerli, daha millî, daha makbul, daha "bizden" sayılır. İtiraz edenin niyeti sorgulanır; eleştirenin imanı, vatan sevgisi, aidiyeti, hatta insanlığı tartışmaya açılır. Bu rejim tarzında muhalefet siyasal bir hak olmaktan çıkarılıp ahlâkî bir suç gibi gösterilir. Eski dilde buna fitne denirdi; yeni dilde terör, dış güç, operasyon, vesayet, ihanet deniyor. Kelimeler modernleşti; yöntem eskimiş bir saltanat hilesi olarak duruyor.

Muaviye'nin iktidar akli, insanı doğrudan öldürmeden önce onun itirazını öldürür. Çünkü itiraz ölürse insan zaten yarı ölü hâle gelir. Bugünün teopolitik rejimlerinde de benzer bir mekanizma işler. Gazeteci yazmadan önce kendini sansürler. Akademisyen konuşmadan önce kadrosunu düşünür. Bürokrat karar vermeden önce hukuku değil, yukarıdan gelecek işareti bekler. Esnaf adalet istemeden önce vergi memurunu, iş insanı itiraz etmeden önce ihalesini, dindar insan konuşmadan önce mahallesini hesaba katar. Böylece toplumun üzerine görünmez bir biat iklimi çöker. Herkes secde etmiyor olabilir; ama çok kişi başını kaldırmamayı öğrenmiştir.

Burada ağır konuşmak gerekir. Din, iktidarın elinde ahlâk üretmiyorsa, sadece dekor üretir. Teopolitik rejimin en büyük sahtekârlığı, dindarlık görüntüsüyle adalet açığını kapatmaya çalışmasıdır. Oysa adalet yoksa takva da yoktur. Kul hakkı çiğnenirken cami çoğaltmak, yoksulun sofrası boşalırken büyük iftar sofraları kurmak,

liyakat çürürken dua cümleleriyle makam dağıtmak, inancı korumak değil; inancın haysiyetini kirletmektir. Muaviye'nin tarihsel mirası da burada yeniden canlanır: Din, iktidarın üstünde bir ahlâkî denetim olmaktan çıkarılıp iktidarın altında çalışan bir meşruiyet memuruna çevrilir.

Bu yüzden Muaviye eleştirisi, geçmişe öfke kusmak için yapılmaz. Bugünün siyasal çürümesini anlamak için yapılır. Muaviye'ye bakarken yalnız Şam'ı görmeyiz; Ankara'nın koridorlarını, televizyon stüdyolarını, ihale salonlarını, parti kongrelerini, bürokratik atama listelerini, suskun ilahiyatçıları, iktidara yakın kanaat imalatçıları da görürüz. Tarih, bazen eski isimlerle yeni yüzleri teşhir eder. Muaviye'nin yüzü de böyle bir aynadır: Kurnazlığın adalet diye, sadakatin iman diye, saltanatın istikrar diye, korkunun birlik diye satıldığı her yerde o yüz yeniden belirir.

Mesele bir mezhep kavgası değildir; hatta bu yazının tuzağa düşmemesi gereken ilk yer burasıdır. Muaviye eleştirisi mezhebî bir öfkeye indirgenirse, iktidar tekniğinin kendisi görünmez olur. Burada mesele Sünnilik-Şîlik parantezine hapsedilemeyecek kadar büyüktür. Mesele, hangi gelenekten gelirse gelsin, kutsal iktidarın yakıtına çeviren her siyasal aklın teşhididir. Ali'yi sevmek de tek başına yetmez; Ali'nin adaletini bugünün kurumlarında, mahkemelerinde, belediyelerinde, meclislerinde, üniversitelerinde, evlerinde, sofralarında savunmak gerekir. Yoksa Ali bir poster olur, Muaviye ise sistem kurmaya devam eder.

Muaviye'nin karakteri, siyasal başarı ile ahlâkî iflas arasındaki korkunç mesafeyi gösterir. AKP'nin teopolitik rejimi ise bu mesafenin modern bir laboratuvarıdır. Sandık vardır ama hürriyet yaralıdır. Din dili vardır ama adalet zayıftır. Millet söylemi vardır ama yurttaşlık aşınmıştır. Devlet büyüktür ama hak küçülmüştür. Bütün bunların ortasında asıl soru hâlâ aynı yerde durur: Bir iktidar kutsalı ağzına aldığı anda gerçekten Allah'tan mı korkmaktadır, yoksa Allah'ın adını kullanarak insanları kendisinden korkar hâle mi getirmektedir?

Filozof Kirpi: "Mushafı mızrağa takan akıl ölmedi; sadece mikrofon, ekran, ihale dosyası ve parti rozeti kullanmayı öğrendi."

2. ALİ'NİN ADALETİ İLE MUAVİYE'NİN DEVLET AKLI

Ali ile Muaviye arasındaki gerilim, İslam tarihinin eski bir iktidar kavgası gibi anlatıldığında hakikatin dışları sökülür. Bu gerilim iki kişinin makam mücadelesi değildir; adalet ile iktidar tekniğinin, vicdan ile sonuççuluğun, emanet ile mülk arzusunun çarpışmasıdır. Ali'nin temsil ettiği çizgide yönetmek, insanın sırtına ateşten bir gömlek giymesi gibidir. Muaviye'nin temsil ettiği çizgide ise yönetmek, ateşi başkasının evine taşıyıp kendi sarayını ısıtma becerisine dönüşür. Aradaki fark budur: Biri iktidarı ahlâkın önünde mahcup eder, diğeri ahlâkî iktidarın önünde diz çöktürür.

Ali'nin siyasal karakterinde ilk göze çarpan şey, iktidara duyduğu mesafedir. O, iktidarı arzulanan bir mülk gibi değil, taşınması ağır bir emanet gibi görür. Bu yüzden Ali'nin adalet anlayışı romantik bir erdem gösterisi değildir; iktidarın en kirlî tarafına karşı kurulmuş iç disiplindir. Yakınını kayırmamak, ganimete el uzatmamak, yoksulun hakkını devletin merkezinde tutmak, güçlüye mesafe koymak, zayıfa yakın durmak; bütün bunlar onun siyasetinde süs değil, omurgadır. Ali'nin trajedisi de buradadır: Ahlâkî siyasetin içine sokmak istemiştir. Fakat siyaset, ahlâkî içine alınca hemen evcilleştiren, buruşturan, pazarlığa çeken, "şartlar böyle" diye budayan bir canavardır.

Muaviye ise bu canavarı iyi tanır. Onu terbiye etmeye çalışmaz; onunla anlaşır.

İşte Muaviye'nin devlet akli burada başlar. Muaviye, adaletin ağır ve yavaş yürüdüğünü bilir; iktidarın ise hızlı sonuç istediğini görür. Ali'nin yanında hakikatin ağırlığı vardır, Muaviye'nin yanında örgütlenmiş çıkarın hızı. Ali, insanı Allah ve vicdan karşısında sorumlu bir varlık olarak düşünürken, Muaviye insanı yönetilebilir bir

unsur olarak okur. Kim satın alınır, kim korkutulur, kim bekletilir, kim susturulur, kim sembolle ikna edilir, kim ganimetle bağlanır, kim makamla evcilleştirilir; Muaviye'nin siyasal zekâsı bu haritayı çıkarır. Onun mahareti burada aranmalıdır. Kötülüğü kaba değildir. Kötülüğü sabırlıdır.

Bugünün AKP teopolitiğiyle karşılaştırma yaparken tam da bu ayrımı merkeze almak gerekir. Çünkü modern teopolitik rejim de kendisini çıplak zorbalık olarak sunmaz. O da "hizmet", "millet", "yerli ve millî", "ümme", "beka", "aile", "maneviyat", "mağduriyet", "tarihî dava" gibi büyük kelimelerle konuşur. Bu kelimeler tek başına kötü değildir elbette; hatta bazıları toplumun derin hafızasında sahici karşılıklara sahiptir. Fakat sorun kelimedede değil, kelimeyi kullanan siyasal metabolizmadadır. Bir rejim adalet üretmeden sürekli maneviyattan söz ediyorsa, orada maneviyat artık vicdan değil, sis makinesidir. Işık güzel görünür ama sahnenin arkasında ne çevrildiğini saklar.

Ali'nin adaletinde hukuk, güçlüye karşı zayıfın nefesidir. Muaviye'nin devlet aklında hukuk, iktidarın nefesini uzatan araçlardan biridir. Aradaki uçurum buradan açılır. Ali için hak, sahibine göre değişmez; Muaviye için siyasal dengeye göre bekletilir. Ali için kamu malı emanettir; Muaviye için iktidar düzenini ayakta tutacak dağıtım malzemesine dönüşebilir. Ali için sadakat, hakka sadakattir; Muaviye için sadakat, merkeze bağlılıktır. Bu yüzden Muaviye'nin dünyasında liyakat tehlikeli bile olabilir; çünkü liyakat bazen bağımsız karakter üretir. Sadakat ise daha kullanışlıdır. Sadık adam itiraz etmez, "emir" bekler, yüzüne bakar, yön değiştirence yön değiştirir, haksızlığı görse bile "büyük resim" diye susar.

Modern Türkiye'de parti-devlet bütünleşmesi etrafında oluşan siyasal sadakat düzeni de bu açıdan okunmalıdır. Burada mesele yalnızca seçim kazanmak değildir; toplumun ahlâkî sinir uçlarını yeniden düzenlemektir. İnsanlara şunu öğretir: Haklı olmak yetmez, güçlü tarafa yakın olmak gerekir. Ehliyet yetmez, makbul olmak gerekir. İyi yurttaş olmak yetmez, iktidarın dilini konuşmak gerekir. Hakkını aramak yetmez, ararken hain ilan edilmeye dayanmak gerekir. Böyle bir ortamda adalet fikri zayıflar; çünkü herkes adaleti soyut olarak sever, fakat somut adalet talebi iktidarın kapısına dayandığında çoğu kişi birden "zamanlama yanlış" demeye başlar. Muaviye'nin akli da zaten bu zamanlama boşluğunda çalışır. Hakikat ertelenir. Ertelenen hakikat, bir süre sonra dosya olur. Dosya raf olur. Raf toz olur. Toz da tarihin üstüne çöker.

Ali'nin siyasal ahlâkı, insanın nefesine karşı uyanık olmayı gerektirir. Çünkü iktidar yalnız kurumları değil, insanın içini de bozar. Makamın koltuğu bedene değdiğinde, nefsin sesi kalınlaşır. Emir vermeye alışan insan, bir süre sonra itirazı terbiyesizlik sanır. Alkış duymaya alışan lider, eleştiriyi ihanet gibi duyar. Saray koridorlarında yürüyen kişi, yoksulun ayakkabı sesini işitmez olur. Ali'nin adaletinde bu tehlikeye karşı sürekli bir iç denetim vardır. Muaviye'nin siyasetinde ise bu tehlike yönetim tekniğine çevrilir. İnsanların zaafı görülür, sınıflandırılır, kullanılır. Kimi parayla, kimi korkuyla, kimi makamla, kimi dinî saygınlıkla, kimi düşman korkusuyla bağlanır.

AKP teopolitiğinin en tehlikeli tarafı da budur: Dini yalnızca ideolojik bir söylem olarak kullanmaz; insan zaafını dinî ve millî sembollerle paketler. Rant "hizmet" olur. Sadakat "dava bilinci" olur. Suskunluk "fitneye karşı feraset" olur. Yolsuzluk iddiası "operasyon" olur. Liyakat talebi "bürokratik vesayet özlemi" olur. Basın özgürlüğü "kaos arzusu" gibi gösterilir. Kadınların, gençlerin, işçilerin, öğrencilerin, akademisyenlerin ve muhaliflerin talepleri, çoğu zaman hak talebi olarak değil, düzen bozucu hareketler olarak kodlanır. Böylece iktidar, kendi etrafındaki ahlâkî çürümeyi tartışmak yerine, sürekli düşman üretir. Düşman üreten rejim hesap vermez; çünkü her hesap sorma girişimini savaş şartı içinde boğar.

Ali'nin adaleti hesap sormaya açıktır. Muaviye'nin devlet aklı hesap sormayı fitneleştirir.

Bu cümle meselenin kalbine oturur. Çünkü adalet dediğimiz şey, yalnızca iyi niyetli yöneticilerin halka merhamet etmesi değildir. Adalet, yöneticinin de sorgulanabilir olmasıdır. İktidarın hesabı sorulamıyorsa, orada adalet değil, lütuf vardır. Lütuf ise hakikatin düşmanıdır. Halkın hakkı, yöneticinin iyilikseverliğine

birakıldığında yurttaşlık ölür; kulluk dili başlar. Modern teopolitik rejimler bu kulluk dilini açıkça söylemez; onu daha rafine biçimde kurar. "Millete hizmetkârız" derken bile halkı kendi hizmet anlayışının nesnesi yapar. "Biz bu milletin iradesiyiz" derken, millet içindeki farklı iradeleri gayrimeşru ilan eder. Böylece çoğunluk, hakikatin yerine geçirilir. Sandık, ahlâkî arınma makinesi gibi kullanılır. Sanki oy almak kul hakkını temizler, sanki seçim kazanmak adalet açığını kapatır, sanki kalabalık alkış hakikatin terazisini değiştirir.

Muaviye'nin Ali karşısındaki en büyük avantajı, ahlâkî kaygılarla yavaşlamamasıdır. Ali'nin en büyük gücü ise tam da bu yavaşlıktadır. Çünkü adalet hızlı koşmaz; tartar, bekler, dinler, utanır, geri çekilir, kendini sınar. Fakat kitleler çoğu zaman bu yavaşlığı zayıflık sanır. Muaviye tipi siyaset tam da bu yanılığdan beslenir. Sert konuşur, hızlı karar verir, düşmanı işaret eder, ganimeti dağıtır, sembolü yükseltir, kalabalığı diri tutar. İnsanlar bir süre sonra adaletin sükûnetini değil, iktidarın gürültüsünü gerçeklik sanmaya başlar. Gürültü çoğaldıkça vicdan azalır.

Bugünün Türkiye'sinde de gürültü çoktur. Ekranlar bağırır, kürsüler bağırır, mitingler bağırır, sosyal medya orduları bağırır, resmî söylem bağırır. Fakat yoksulun sofrası sessizdir. Gençlerin umutsuzluğu sessizdir. Haksız yere ezilen insanların dosyaları sessizdir. Üniversitenin korkusu sessizdir. Mahkeme koridorlarında bekleyen adalet sessizdir. İşte Ali'nin adaleti bu sessizlikleri duymak isterdi. Muaviye'nin devlet akli ise bu sessizliklerin üstüne mehter, nutuk, hamaset ve kutsal slogan bindirir. Ses yükselir; hakikat duyulmaz.

Bu yüzden Ali ile Muaviye arasındaki ayrım bugünün meselesidir. Ali, iktidarın ahlâkla sınırlanması gerektiğini hatırlatır. Muaviye, ahlâkın iktidar için nasıl yönetilebilir bir malzemeye çevrileceğini gösterir. AKP'nin teopolitik rejimi ise bu eski yarığın modern bir sahnesidir. Dini dil güçlüdür, fakat adalet zayıflamıştır; millî söylem büyüktür, fakat yurttaş küçülmüştür; devlet ihtişamlıdır, fakat hak arayan insan yalnızlaşmıştır. Böyle bir düzende Ali'nin adı çok anılabilir ama Muaviye'nin tekniği çalışıyorsa, hakikat yine yenilmiş demektir.

Ali'nin adaletinden geriye yalnızca menkıbe bırakmak, Muaviye'nin zaferini tamamlamaktır. Çünkü Muaviye'nin en sevdiği şey, adalet kahramanlarının hatıra nesnesine dönüşmesidir. Ali posterlerde kalırsa, meydan Muaviye'ye kalır. Ali sözlerde yüceltilip kurumlarda terk edilirse, saltanat yeniden kurulur. Ali'nin adaleti mahkemeye, belediyeye, üniversiteye, meclise, vergi düzenine, kamu ihalesine, basın özgürlüğüne, yoksulun ekmeğine, kadının güvenliğine, çocuğun geleceğine girmedikçe sadece güzel bir hatıra olur.

Filozof Kirpi: "Ali'yi sevmek kolaydır; zor olan, Muaviye'nin sofrasından kalkıp adaletin kuru ekmeğine razı olmaktır."

3. SİFFİN — MUSHAFIN MIZRAĞA TAKILDIĞI AN

Sıffîn'i yalnızca eski bir savaş sahnesi gibi okumak, tarihin en büyük siyasal hilelerinden birini sıradanlaştırmak olur. Orada karşı karşıya gelen iki ordu kadar, iki ayrı hakikat rejimi de karşı karşıya gelmiştir. Bir tarafta savaşın, iktidarın ve toplumsal yarılmanın bütün ağırlığına rağmen adalet fikrini merkezde tutmaya çalışan bir çizgi; öte tarafta yenilgiyi geciktirmek, zamanı kendi lehine çevirmek, hakikati prosedürün içine gömmek için kutsal sembolü siyasal taktiğe dönüştüren bir akıl vardır. Mızrakların ucuna kaldırılan mushaflar, sadece savaş meydanında durdurulmuş kılıçlar değildir; onlar, dinin iktidar elinde nasıl rehin alınabileceğini gösteren kara bir işarettir.

O anı gözümüzün önüne getirmek gerekir: Toz, yorgunluk, kan, bağırış, korku, ter ve ölüm kokusu. İnsanların kardeşini tanıyamadığı, hakikatin savaş gürültüsü içinde parçalandığı bir meydan. Sonra birden kutsal kitap havaya kaldırılır. Bakınca masum görünür: "Aramızda Allah'ın kitabı hakem olsun." Ne kadar temiz, ne kadar dindar, ne kadar makul bir cümle gibi durur. Fakat siyaset bazen en büyük hilelerini en masum cümlelerin

içine saklar. Mushaf orada hakikatin çağrısı olarak değil, yenilgiyi durdurma manevrası olarak yükselmiştir. İşte teopolitik zehir tam burada başlar: Kutsal olan, içeriğiyle değil, etkisiyle kullanılır.

Bu, Muaviye aklının en rafine hamlesidir. Çünkü kaba zorbalık karşısında insanın direnme ihtimali yüksektir; fakat kutsal sembolün arkasına saklanan zorbalık karşısında insanın eli titrer. Kılıca karşı kılıç çekilebilir, fakat mızrağın ucundaki mushafa karşı kılıç kaldırmak kolay değildir. Muaviye'nin büyük keşfi budur: Hakikati yenmek istiyorsan önce onu kutsal bir görüntüyle kuşat. İnsanların vicdanını doğrudan bastırma; onu kendi içinde tereddüde düşür. "Ya haksızsam?", "Ya dine karşı geliyorsam?", "Ya fitne büyürse?" sorularıyla adaletin bileğini gevşet. Böylece karşı tarafın gücünü yalnız dışarıdan değil, içeriden kırarsın.

Modern teopolitik rejimler de aynı tekniği kullanır. Bugün mushaf her zaman fizikî bir kitap olarak mızrağa takılmaz. Bazen televizyon ekranına takılır. Bazen seçim kürsüsüne. Bazen Diyanet hutbesine. Bazen millî güvenlik söylemine. Bazen aile politikalarına. Bazen dış güç paranoyasına. Bazen cami açılışına, bazen fetih törenine, bazen tarih dizisine, bazen sosyal medya ordusunun linç kampanyasına. Kutsal metnin yerini kutsal kelime alır; mızrağın yerini mikrofon, kamera, devlet protokolü ve algoritma alır. Ama mantık aynıdır: İtiraz eden kişiye önce siyasal muhalif muamelesi yapılmaz; ona kutsala saygısız, millete yabancı, tarihe düşman, ümmete mesafeli, aileye tehdit, vatana yük gibi davranılır.

AKP'nin teopolitik rejiminde bu sembol mühendisliği gündelik siyasetin neredeyse ana dili hâline gelmiştir. Her siyasal kriz, bir anlamda dinî ve millî imgelerle yeniden paketlenir. Ekonomi bozulur; sabır ve dış güçler konuşulur. Hukuk yaralanır; beka meselesi öne sürülür. Yoksulluk derinleşir; şükür ve kanaat dili genişletilir. Gençler umutsuzlaşır; dava, tarih, medeniyet, büyük Türkiye nutukları sahneye çıkarılır. Kadınlar öldürülür; aile kutsallığı tekrarlanır. Liyakat çöker; sadakat "dava şuuru" diye parlatılır. Böylece somut sorun, sembolik sis içinde görünmez hâle getirilir. Vatandaş ekmek ister; ona tarih anlatılır. Genç özgürlük ister; ona fetih gösterilir. İşçi hak ister; ona sabır öğütlenir. Akademisyen hür düşünce ister; ona millîlik dersi verilir.

Sıffin'deki mushaf hamlesinin bugünkü karşılığı tam da budur: Hakikati cevaplamak yerine onu kutsal bir dekorla bastırmak.

Burada ince bir ayırım yapmak gerekir. Kutsala saldırmak başka şeydir; kutsalın iktidar tarafından kullanılmasına itiraz etmek başka şey. Teopolitik rejim bu ayırımı bilerek bozar. Çünkü kendi kullanım biçimini eleştiren herkesi dine saldırıyor gibi göstermesi gerekir. Böylece iktidar kendisini dinle özdeşleştirir. Ona itiraz eden, sanki dine itiraz etmiş gibi damgalanır. Oysa tam tersidir: Kutsalı siyasal aparat olmaktan kurtarmak, onun haysiyetini savunmaktır. Mushafın mızrağın ucunda değil, insanın vicdanında, adaletinde, merhametinde, kul hakkı hassasiyetinde yaşaması gerekir. Mızrağın ucundaki mushaf, hakikat değil; hakikatin rehin alınmış görüntüsüdür.

Muaviye'nin karakterini ağır eleştiriye açan yer de burasıdır. O, dini bütünüyle reddeden bir figür değildir; zaten tehlikesi de buradan gelir. Dini açıkça reddeden biriyle mücadele etmek daha kolaydır. Fakat dini dil olarak kullanan, onun toplumsal saygınlığını siyasal manevraya dönüştüren, kutsalın gücünü kendi iktidar hesabına bağlayan kişi çok daha tehlikelidir. Çünkü o, inanan insanların temiz duygularını kendi siyasal hesabının yakıtı yapar. İnsanların Allah'a duyduğu saygıyı, kendisine yöneltilen eleştirileri durdurmak için kullanır. Allah'ın kitabını adalete çağırın bir metin olmaktan çıkarıp iktidar krizini erteleyen bir kalkan hâline getirir.

Bu kalkan bugün de farklı biçimlerde karşımızdadır. "Biz gidersek ezan susar" cümlesi, modern mızrak ucuna takılmış bir mushaf cümlesidir. "Bize saldıranlar İslam'a saldırıyor" cümlesi de öyle. "Dış güçler bu milleti diz çöktürmek istiyor" sözü, bazen gerçek jeopolitik riskleri değil, içerideki hesap sorulamazlığı örtmeye yarar. "Aileyi koruyoruz" iddiası, kadınların ve çocukların güvenliğini gerçekten büyütüyorsa, sadece ahlâkî vitrin üretir. "Mazlumların yanındayız" cümlesi, içerideki yoksulu, işçiyi, emekliyi, öğrenciyi, adalet bekleyen insanı

görmüyorsa, küresel vicdan dekoruna dönüşür. Bir rejim sürekli büyük kelimelerle konuşuyorsa, önce küçük insanların hayatına bakmak gerekir. Büyük kelimeler çoğu zaman küçük hakikatleri ezmek için kullanılır.

Sıffîn'in bugüne söylediği en sert şey şudur: Kutsal sembol her zaman hakikatin yanında durmaz; onu kimin, ne zaman, hangi amaçla kullandığına bakmak gerekir. Bir mushaf, bir bayrak, bir ezan, bir hutbe, bir tarih anlatısı, bir şehitlik söylemi, bir aile vurgusu; bunların hiçbiri otomatik olarak adalet üretmez. Adalet üretmeyen kutsal dil, iktidarın ağzında ağır bir yalana dönüşebilir. İnsanları Allah'a yaklaştırmak yerine lidere bağlayabilir. Vicdanı büyütme yerine itaati büyütebilir. Kul hakkını hatırlatmak yerine muhalefeti susturabilir.

Bu yüzden Sıffîn yalnızca geçmişte kalmış bir savaş değildir; her gün yeniden kurulan bir siyasal sahnedir. Bir gazeteci susturulduğunda, ardından "millî güvenlik" deniyorsa; bir belediyeye müdahale edildiğinde, ardından "terörle mücadele" deniyorsa; bir yolsuzluk iddiası gündeme geldiğinde, ardından "operasyon çekiliyor" deniyorsa; bir kadın hak talep ettiğinde, ardından "aile düşmanlığı" deniyorsa; bir genç özgürlük istediğinde, ardından "değerlerimize saldırı" deniyorsa, orada mızraklara bir şeyler takılmış demektir. Belki mushaf değildir görünen; ama işlev aynıdır. Hakikat durdurulur. Soru askıya alınır. Eleştiri günah kokusuyla kirlenir.

Muaviye'nin mirası bu yüzden sadece saltanat değildir; sembol operasyonudur. AKP teopolitiğinin sert çekirdeğinde de bu operasyonel zekâ vardır. Kitleyi diri tutmak için sürekli anlam üretilir, fakat bu anlam adalete değil, bağlılığa çalışır. İnsanlara düşünceleri için değil, hizalanmaları için semboller verilir. Kalabalıklar ağırlatılır, öfkelenir, gururlandırılır, korkutulur; ama çoğu zaman özgürleştirilmez. Çünkü özgür insan kutsal iktidarın ağzından değil, kendi vicdanının derinliğinden duymak ister. Özgür insan, mızrağın ucundaki mushafa değil, yetimin hakkını koruyan adalete bakar.

Sıffîn'de yükselen mushaf görüntüsü, tarihin en acı derslerinden biridir: Kutsal, iktidarın elinde ne kadar yükseğe kaldırılırsa, bazen hakikat o kadar aşağıya düşer. Bugünün meselesi, kutsalı aşağılamak değildir; tam tersine onu mızraklardan, ekranlardan, parti kürsülerinden, çıkar şebekelerinden, ihale salonlarından, saray protokollerinden geri almaktır. Çünkü din, iktidarın elinde kalkan olursa mazlumunu korumaz; iktidarı korur. Oysa dinin haysiyeti, zalimin arkasında durduğunda değil, zalimin karşısında titremeden konuştuğunda görünür.

Filozof Kirpi: "Mızrağın ucundaki mushaf, Allah'ın kitabı olmaktan çıkmaz; fakat onu oraya takan el, kitabın haysiyetini kendi iktidar korkusuna rehin verir."

4. HİLAFETTEN SALTANATA — YEZİD'İN GÖLGESİ

Muaviye'nin tarihsel suç hanesinde en ağır dosyalardan biri, iktidarı yalnız kendi döneminde ele geçirmesi değildir; iktidarın tabiatını değiştirmesidir. Hilafet, en azından teorik ve ahlâkî iddiası bakımından, ümmetin emaneti, istişarenin yükü, adaletin sorumluluğu, ehliyetin ağır imtihanı olarak düşünülebilirdi. Muaviye bu fikri yerinden oynattı. Onu, babadan oğula geçen bir mülk gibi tasarladı. Yezid'i veliahtlaştırması basit bir aile tercihi değildir; İslam siyasal hafızasında istişarenin boğazına geçirilmiş hanedan ipidir. İşte bu yüzden Yezid yalnızca Muaviye'nin oğlu değildir; Muaviye'nin kurduğu siyasal aklın kaçınılmaz gölgesidir.

Saltanat bir günde gelmez. Önce dil değişir. Emanet kelimesi zayıflar, mülk duygusu güçlenir. Sonra çevre değişir. Ehliyet sahibi, omurgalı, itiraz edebilen insanlar merkezden uzaklaşır; merkeze sadakat gösteren, emir bekleyen, makam kokusunu uzaktan alan, yüz ifadesinden yön tayin eden adamlar yerleşir. Ardından hukuk değişir. Hukuk artık yöneticiyi sınırlayan bir teraziden çok, yöneticinin kararlarını taşımakla görevli bir sedyeye dönüşür. En sonunda toplum değişir. İnsanlar adaleti değil düzeni, hakkı değil güvenliği, liyakati

değil yakınlığı, sözü değil işareti izlemeye başlar. Muaviye'nin yaptığı tam olarak budur: Hilafeti bir anda boğmamış, onun damarlarına yavaş yavaş saltanat şerbeti zerk etmiştir.

Yezid meselesi bu yüzden babalık duygusuyla açıklanamaz. Burada baba oğluna gelecek hazırlamaz; iktidar kendi devamını garanti altına alır. Bu devam fikri, siyasal ahlâkı çürütür. Çünkü bir makamın kimde kalacağı önceden aile içinde kararlaştırılmışsa, ümmetin iradesi, toplumun hakkı, istişarenin anlamı, ehliyetin ölçüsü ve adaletin murakabesi daha baştan yaralanmıştır. Yezid'in kişisel karakteri ayrıca tartışılabilir; fakat ondan önce tartışılması gereken şey, onun o makama hangi siyasal mantıkla taşındığıdır. Kerbelâ'ya giden yolun taşları, sadece Yezid'in zulmüyle döşenmedi; Muaviye'nin kurumsallaştırdığı saltanat akli o yolu çoktan açmıştı.

Bugünün AKP teopolitik düzenini anlamak için de bu veliahtlaştırma mantığına bakmak gerekir. Modern rejimlerde her zaman açık bir hanedan ilanı yapılmaz. Zaman değişmiştir, anayasa vardır, seçim vardır, parti vardır, mahkeme vardır, medya vardır, bürokrasi vardır. Fakat saltanat yalnızca taçla, tahtla, soy kütüğüyle kurulmaz. Saltanat bazen parti listelerinde kurulur, bazen kamu ihalelerinde, bazen belediye ilişkilerinde, bazen medya sahipliğinde, bazen bürokratik terfilerde, bazen aile çevresinde, bazen "dava arkadaşlığı" diye sunulan sadakat halkalarında. Eski sarayın kapısında muhafız vardı; yeni sarayın çevresinde danışman, müteahhit, gazeteci, hukukçu, akademisyen, tarikat temsilcisi, şirket yöneticisi ve sosyal medya milisi vardır. Biçim değişir, öz çoğu zaman aynı kalır: iktidar kendini toplumun emaneti değil, kendi çevresinin mülkü gibi görmeye başlar.

Muaviye'nin Yezid'i veliahtlaştırması, siyasal gücün kendi soyunu ve çevresini güvence altına alma arzusunun en çıplak örneklerinden biridir. AKP rejiminde bunun modern karşılığı, devletin kurumsal kapasitesinin parti sadakatine bağlanmasıdır. Devlet artık bütün yurttaşların ortak evi olmaktan çıkar; iktidar ailesinin, iktidar çevresinin, iktidar sermayesinin, iktidar medyasının, iktidar bürokrasisinin genişletilmiş konağına dönüşür. Konağın dışında kalanlar vatandaş olmaya devam ederler, evet; ama evin sıcaklığı onlara eşit dağılmaz. İçeridekiler sofraya oturur, dışarıdakiler kapının önünde bekler. Sonra kürsüye çıkıp "milletin evi" denir. İşte teopolitik rejimin en koyu ironisi budur: Devlet, herkesin adına konuşarak bazılarını tahsis edilir.

Saltanatın ilk belirtisi, yöneticinin kendisini vazgeçilmez sanmasıdır. Muaviye'nin siyasal akli, iktidarın kendisi olmazsa düzenin çökeceği fikrine yaslanır. Modern karşılığı tanındıktır: "Biz gidersek ülke dağılır", "biz olmazsak kazanımlar kaybolur", "biz olmazsak ezan susar", "biz olmazsak dış güçler gelir", "biz olmazsak eski Türkiye döner." Bu cümleler sadece propaganda değildir; saltanat psikolojisinin halka tercüme edilmiş hâlidir. Lider kendisini kurumların yerine, parti kendisini milletin yerine, iktidar kendisini devletin yerine, dava kendisini ahlâkın yerine koyduğunda artık siyasetin dili değişmiştir. Yurttaş oy veren bir özne olmaktan çıkar, kurtarıcıya borçlu bir kalabalığa dönüştürülmek istenir.

Yezid'in gölgesi burada uzar.

Çünkü Yezid her çağda aynı isimle gelmez. Bazen biyolojik oğul olarak gelir, bazen damat olarak, bazen aile şirketi olarak, bazen liderin etrafındaki dokunulmaz kadro olarak, bazen parti içi sorgulanamaz klik olarak, bazen "reis ne derse odur" diyen zihinsel veliahtlık olarak gelir. Veliahtlık yalnız kan bağıyla kurulmaz; itaat bağıyla da kurulur. Bir toplumda insanlar liyakat yerine yakınlığı, hukuk yerine talimatı, kamusal hak yerine lider lütfunu, eleştiri yerine sadakati yüceltiyorsa, orada her makama küçük Yezidler hazırlanıyor demektir. Mesele kişinin adı değildir; iktidara geliş biçimidir. Bir koltuğa adaletle değil sadakatle oturuluyorsa, o koltuğun altında saltanatın pası vardır.

Teopolitik rejim bu pası kutsal kelimelerle parlatır. "Dava" denir, "hizmet" denir, "ümme" denir, "büyük yürüyüş" denir, "medeniyet tasavvuru" denir. Bunların hepsi ilk bakışta yüce cümlelerdir. Fakat bir kelimenin yüce olması, onu kullanan düzenin temiz olduğunu göstermez. Dava denilen şey, bir avuç insanın kariyer

merdivenine dönüşmüşse, orada dava yoktur; pazarlanmış sadakat vardır. Hizmet denilen şey, kamu kaynaklarının belli çevrelere akıtılmasını örten bir perdeye dönüşmüşse, orada hizmet yoktur; ganimetin modern muhasebesi vardır. Ümmet denilen şey, içerideki yoksulun hakkını, işçinin emeğini, gencin geleceğini, kadının güvenliğini, çocuğun beslenmesini görmüyorsa, orada ümmet bilinci yoktur; dışarıya doğru büyütülmüş ama içeride vicdanı zayıflamış bir hamaset vardır.

Muaviye'nin saltanat akli, muhalefeti sadece rakip olarak görmez; onu düzenin devamına tehdit sayar. Çünkü saltanat, meşruiyetini özgür tartışmadan değil, süreklilik iddiasından alır. AKP teopolitiğinde de benzer bir damar çalışır. Eleştiri, çoğu zaman devlet düşmanlığına; hukuk talebi, vesayet özlemine; laiklik hassasiyeti, din düşmanlığına; yolsuzluk eleştirisi, dış operasyon söylemine; özgürlük talebi, kaos isteğine çevrilir. Böylece iktidar, kendisini tartışmanın dışına çıkarmaya çalışır. Oysa tartışılmayan iktidar, eninde sonunda kutsallaşır. Kutsallaşan iktidar da kendisini günahsız sanmaya başlar. Bir siyasal düzen için bundan daha tehlikeli bir sarhoşluk yoktur.

Saltanat, yalnız yönetenleri bozmaz; yönetilenleri de ezer, küçültür, alıştıırır. İnsanlar bir süre sonra hak istemeyi kaba bulur, itiraz etmeyi riskli sayar, liyakat talep etmeyi saflık görür. "Adamını bul" kültürü yayılır. "Bize de bir şey düşer mi?" ahlâkı büyür. Genç, çalışarak değil yakınlaşarak yükseleceğini düşünür. Bürokrat hukuka değil merkezin nabzına bakar. Akademisyen hakikati değil güvenli cümleyi seçer. Esnaf iktisadî akli değil siyasal yakınlığı önemser. Gazeteci soru sormak yerine uygun öfke üretir. Böylece toplumun ahlâkî kasları zayıflar. Saltanat yalnız tepede kurulmaz; aşağıda da küçük küçük taklit edilir.

Muaviye'nin Yezid hamlesi bize şunu gösterir: Bir iktidar, kendi devamını toplumun adaletinden daha değerli görmeye başladığında, artık orada siyaset değil saltanat vardır. Seçim olsa da vardır, parlamento olsa da vardır, mahkeme olsa da vardır, dua edilse de vardır. Hatta bazen bütün bunlar saltanatın dekoru hâline gelir. Hilafetten saltanata geçişin en acı tarafı da budur: Kutsal iddia korunur, ama içeriği boşalır. Dışarıdan bakıldığında dinî dil sürer; içeride ise emanet mülke, istişare biate, ehliyet sadakate, adalet güvenlikçi düzene dönüşür.

Bugünün Türkiye'sinde teopolitik rejimin esas imtihanı da burada duruyor. Mesele yalnızca bir liderin uzun süre iktidarda kalması değildir; uzun iktidarın devletin ruhuna ne yaptığıdır. Kurumlar kişilere göre şekilleniyorsa, hukuk siyasal ihtiyaca göre esniyorsa, medya hakikati değil merkezin duygusunu taşıyorsa, dinî dil hesap vermeyi değil itaat etmeyi güçlendiriyorsa, kamu kaynakları vatandaşlık hakkı olarak değil sadakat ödülü gibi dağıtılıyorsa, orada Muaviye'nin eski gölgesi modern kıyafetlerle dolaşiyor demektir. Adı cumhuriyet olabilir, sandık olabilir, millî irade olabilir; fakat ruhu saltanat kokuyorsa, mesele kapanmamıştır.

Kerbela'yı sadece Yezid'le başlatanlar, Muaviye'nin hazırladığı zemini görmezden gelir. Bu da tarihin en büyük kolaylıklarından biridir. Çünkü felaketler çoğu zaman bir kişinin deliliğiyle başlamaz; ondan önce gelen makul, hesapçı, soğukkanlı, "devlet için gerekli" denen kararlarla hazırlanır. Önce adalet ertelenir, sonra ehliyet zayıflatılır, sonra itiraz fitneleştirilir, sonra iktidar aileleşir, sonra hakikat susar. En sonunda kan dökülür ve herkes şaşırılmış gibi yapar. Oysa kan, çok önce kurumların damarında pıhtılaşmaya başlamıştır.

Muaviye'nin Yezid'i veliahtlaştırması, işte bu pıhtının tarihsel adıdır.

Bugün yapılması gereken, Yezid'e lanet okuyup Muaviye'nin siyasal tekniğini aklamak değildir. Bu kolay dindarlıktır, ucuz vicdandır, güvenli öfkedir. Asıl mesele, Kerbela'yı doğuran siyasal mimariyi anlamaktır. Eğer iktidar kutsallaştırılıyorsa, eğer lider hesap üstü görülüyorsa, eğer sadakat liyakatten değerliyse, eğer kamu malı ganimet gibi dağıtılıyorsa, eğer muhalefet fitne diye bastırılıyorsa, eğer din adaleti değil iktidarı koruyorsa, Kerbela sadece geçmişte yaşanmış değildir; her gün küçük ölçeklerde tekrar etmektedir. Kimi zaman bir mahkeme kararında, kimi zaman bir ihale dosyasında, kimi zaman bir üniversite kapısında, kimi zaman bir gazetecinin suskunluğunda, kimi zaman bir yoksulun boş tenceresinde.

Saltanatın en büyük hilesi kendisini düzen diye sunmasıdır. Muaviye bu hileyi erken keşfetti. AKP'nin teopolitik rejimi ise bu hileyi modern devlet, medya, seçim, bürokrasi, dinî kurum ve sermaye ağlarıyla yeniden üretti. Ama hakikat değişmedi: Adalet yoksa düzen zulmün makyajlı adıdır. Emanet mülke dönüşmüşse, orada artık kutsal kelimelerin çokluğu hiçbir şeyi kurtarmaz. Hatta kelimeler çoğaldıkça günah büyür; çünkü Allah'ın adıyla örtülen haksızlık, çıplak haksızlıktan daha ağır kokar.

Filozof Kirpi: "Yezid bir oğuldan ibaret değildi; Muaviye'nin iktidar hırsının geleceğe bıraktığı zehirli mirastı."

5. TEOPOLİTİK REJİM — DİNÎ DİLİN DEVLET AKLINA MEMUR EDİLMESİ

Teopolitik rejim, dini bütünüyle ortadan kaldırmaz; zaten mesele tam da burada ağırlaşır. Dini silmez, onu yeniden görevlendirir. İbadeti yasaklamaz, fakat ibadetin etrafına siyasal sadakat halkası örür. Camiyi kapatmaz, caminin sesini devlet aklının yankı odasına dönüştürmeye çalışır. Allah adını unutturmaz; fakat Allah adının yanına liderin, partinin, devletin, bekanın, millî davanın, tarihî misyonun gölgesini ilişir. Böylece inanç dışarıdan bakıldığında canlı görünür, içeriden bakıldığında ise siyasal iktidarın nefes alışverişine bağlanmış hâle gelir. Dindarlık, insanı hakikate karşı sorumlu kılan bir ahlâk olmaktan çıkar; rejimin kendisine sadakat ölçme aygıtına dönüşür.

Muaviye'nin kurduğu siyasal dilde de bu damar vardır. O, dini tümünden reddeden bir zorba değildir; dini bilen, onun toplum üzerindeki etkisini gören, kutsal sembolün insan ruhundaki titreşimini hesaplayan bir iktidar mühendisidir. Onun tehlikesi kaba inkârdan değil, araçsallaştırılmış imandan gelir. Çünkü açık dinsizlik karşısında inanan kişi savunmaya geçebilir; fakat dinin içinden konuşan iktidar hilesi karşısında insanın zihni bulanır. "Acaba bu itirazım dine mi dokunuyor?", "Acaba birlik bozulur mu?", "Acaba fitneye mi hizmet ederim?" diye düşünmeye başlar. Muaviye tam da bu tereddüt alanında çalışır. Hakikati çıplak biçimde yenemezse, hakikatin çevresine kutsal sis salar.

AKP'nin teopolitik rejimi de dinî dili böyle bir siyasal sis makinesi olarak kullanmıştır. Burada kişilerin bireysel inancı tartışma konusu değildir; inancı siyasal rejim malzemesine çeviren mekanizma tartışılmalıdır. Bir ülkede dinî kelimeler çoğalırken adalet azalıyor, cami mimarisi büyürken kul hakkı küçülüyor, hutbeler gürleşirken yoksulun sesi kısılıyor, maneviyat söylemi yayılırken liyakat çürüyor, "aile" kelimesi yüceltilirken kadınların ve çocukların güvenliği zayıf kalıyorsa, orada dinin kamusal görünürlüğünden önce dinin ahlâkî işlevine bakmak gerekir. Çünkü din, görünürlükle değil, adaletle sınırlanır. Minarenin yüksekliği, mahkemenin terazisi bozursa toplumu kurtarmaz.

Teopolitik rejim, kutsal kelimeleri tek tek devlet aklına memur eder. "Millet" kelimesi, yurttaşların çoğulluğunu ifade etmek yerine iktidarın kendi tabanını mutlaklaştıran bir perde olur. "Ümmet" kelimesi, küresel adalet duyarlılığı taşımak yerine içerideki eşitsizlikleri unutturan romantik bir ekran görüntüsüne dönüşür. "Beka" kelimesi, devletin gerçek güvenlik ihtiyaçlarını tartışmaktan çok iktidarın devamını varoluş meselesi gibi göstermek için kullanılır. "Aile" kelimesi, sevgi, sorumluluk ve koruma alanı olmaktan çıkıp kadınların, gençlerin ve farklı yaşam tarzlarının denetlendiği ahlâkî karakola çevrilir. "Yerli ve millî" kelimesi, bağımsızlık fikrini değil, eleştiriyi dışarıdan gelen kirli bir etki gibi gösteren siyasal süzgeci çalıştırır.

Bu dilin en kirli tarafı, iktidarı dinin hakemi hâline getirmesidir. Sanki kimin makbul dindar, kimin şüpheli, kimin yerli, kimin yabancı, kimin milletin evladı, kimin iç düşman olduğu siyasal merkez tarafından tayin edilebilir. Muaviye'nin mantığı da buna yakındır: Merkez kendi meşruiyetini kutsal sembol üzerinden kurar; sonra o sembole itiraz eden herkesi meşruiyet alanının dışına iter. İktidar, Allah adına konuştuğunu söylemeyebilir; ama Allah'ın, tarihin, milletin ve davanın kendi yanında olduğu izlenimini sürekli üretir. Bu

izlenim bir süre sonra hukukî delilin, ahlâkî hesabın, kamusal tartışmanın ve vicdanî sorgulamanın yerine geçer. İnsanlar "doğru mu?" diye sormak yerine "bizden mi?" diye sormaya başlar.

Teopolitik rejimin sadakat üretme biçimi burada derinleşir. Dindar kitlelere yalnızca siyasal tercih sunulmaz; o tercihe ahlâkî ve dinî anlam yüklenir. Oy vermek ibadet değildir elbette; fakat bazı siyasal atmosferlerde oy, neredeyse imanî hizalanmanın işareti gibi kodlanır. Lider eleştirisi sıradan bir siyasal eleştiri olmaktan çıkar, büyük davaya zarar veren nankörlük gibi sunulur. Partiden kopmak, politik tercih değişikliği değil, mahalleye, ümmete, tarihe, hatta bazen dine ihanet gibi hissettirilir. Bu psikoloji insanı içeriden kuşatır. Kendi yoksulluğunu bile itiraf etmekten utanır; çünkü itiraz ederse "karşı tarafın diliyle konuşmuş" sayılacaktır. İşte teopolitik rejimin en büyük başarısı, insanı kendi yarasını inkâr eder hâle getirmesidir.

Muaviye'nin siyasal zekâsı da insanın bu zayıf yerlerini tanır. O, sadece askerî güçle hareket etmez; duygu yönetir, korku yönetir, bekleyiş yönetir, dinî hassasiyet yönetir. Modern rejimler bunu çok daha gelişmiş araçlarla yapar. Televizyon ekranları, dijital medya, parti teşkilatları, kamu kurumları, dinî bürokrasi, eğitim politikaları, tarih anlatıları, törenler, açılışlar, mitingler, hutbeler, diziler ve sosyal medya linçleri aynı anlam fabrikasında çalışır. Ortaya devasa bir anlatı çıkar: Biz tarihin doğru tarafındayız, biz gidersek ülke düşer, bize itiraz edenler aslında millete itiraz ediyor, bizim hatalarımız bile büyük yürüyüşün küçük bedelleridir. Bu cümleler kulağa siyaset gibi gelir; ama ruhu saltanattır.

Teopolitik rejimde din, iktidarı sınırlayacağına iktidarın sınırsızlaşmasını meşrulaştırmaya başlarsa, orada büyük bir ahlâkî felaket vardır. Çünkü dinin sahici gücü, yöneticiye "dur" diyebilmesindedir. Kralın, halifenin, başkanın, bakanın, zengin, müteahhidin, bürokratin, parti büyüğünün karşısında yetimin hakkını hatırlatamayan bir dinî dil, sadece süslenmiş itaattir. Muaviye'nin mirası da tam burada güncellenir: Kutsal, iktidarın üstüne çıkarılacağına iktidarın altına serilir. Adalet talebi geciktirilir, itiraz fitneleştirilir, hesap sorma edepsizlik sayılır, kul hakkı soyut vaazlara hapsedilir. Sonra da bütün bu çürümenin üzerine "maneviyat" örtüsü çekilir. İnsanın midesi bulanıyor; çünkü pislik gül suyuyla yıkanınca temizlenmez, sadece daha tuhaf kokar.

AKP teopolitiğinde dinî dilin devlet aklına memur edilmesi en çok kurumlar üzerinden görünür. Diyanet, eğitim, medya, aile politikaları, kültür endüstrisi ve resmî tören dili, geniş bir anlam seferberliğinin parçaları hâline gelir. Bu seferberlikte din insanı derinleştirmek için değil, kalabalığı hizalamak için kullanıldığında sorun büyür. Çocuklara ahlâk öğretilir ama adaletsizliğe itiraz cesareti verilmezse, gençlere tarih anlatılır ama özgür düşünme hakkı tanınmazsa, halka sabır tavsiye edilir ama iktidara hesap sorma yükümlülüğü hatırlatılmazsa, orada din eğitimi değil, itaat terbiyesi vardır. İtaat terbiyesi de insanı kul yapmaz; kula kul eder.

Bu düzenin ürettiği yeni insan tipi dikkat çekicidir: Görünürde dindar, içerikte çıkarıcı; dilinde dua, elinde ihale dosyası; alnında secde izi, kalbinde makam hesabı; ağzında ümmet, sofrasında israf; kürsüde ahlâk, perde arkasında pazarlık. Bu tip, Muaviye'nin modern saray çevresidir. Her dönemde kıyafet değiştirir ama huyu değişmez. Hakikati sevmez, gücü sever. Adaleti konuşur ama adil insanlardan rahatsız olur. Mazlum edebiyatı yapar ama mazlum gerçekten kapıya geldiğinde güvenlik çağırır. Halkı över ama halkın soru sormasını istemez. Allah'tan bahseder ama kul hakkı dosyasını açtırmaz.

Dinî dil devlet aklına memur edildiğinde en büyük zararı yine dine verir. Çünkü insanlar bir süre sonra Allah'ın adını, iktidarın yalanlarıyla yan yana duymaktan yorulur. Gençler dinden değil, din adına kurulan sahte ciddiyetten uzaklaşır. Yoksullar dindarlıktan değil, kendilerine sabır öğütleyenlerin lüksünden tiksindir. Kadınlar maneviyattan değil, maneviyat adına üzerlerine kurulan tahakkümden bunalır. Akademisyenler inançtan değil, inanç diye paketlenen düşünce düşmanlığından kaçmak ister. Böylece teopolitik rejim, dini

koruduğunu iddia ederken onun toplumsal itibarını aşındırır. Kutsalı devletin aparatına çevirmek, kutsalı yüceltmek değil, onu eskiten bir siyasal hoyratlıktır.

Muaviye'nin gölgesi burada yeniden belirir. Onun mirası, sadece iktidarı ele geçirmek değildir; iktidara dinî bir dokunulmazlık alanı açmaktır. AKP'nin teopolitik rejimi de bu alanda yürür: Lider eleştirisi zorlaşır, kurum eleştirisi riskli hâle gelir, dinî bürokrasi siyasal merkezin dilini taşır, sermaye çevresi "hizmet" kelimesiyle aklanır, yoksulluk "kader" gibi gösterilir, adaletsizlik "büyük yürüyüşün bedeli" diye yutturulur. Ama hakikat inatçıdır. Ne kadar bastırılırsa bastırılırsın, bir çocuğun açlığı, bir gencin umutsuzluğu, bir annenin adalet arayışı, bir işçinin alın teri, bir mahkûmun haksızlığı, bir gazetecinin susturulmuş gelip bütün büyük kelimelerin yakasına yapışır.

Teopolitik rejimin çöküşü de genellikle buradan başlar: Kutsal kelimeler hâlâ dolaşımdadır ama artık kalpleri ısıtmaz. Çünkü insanlar kelimenin ardındaki niyeti, niyetin ardındaki çıkarı, çıkarın ardındaki korkuyu sezmeye başlar. Bir gün gelir, "dava" dendiğinde gençler kariyer hesabı duyar; "hizmet" dendiğinde müteahhit kokusu alır; "beka" dendiğinde iktidar paniğini görür; "maneviyat" dendiğinde ahlâk değil, kontrol hisseder. İşte o zaman teopolitik büyü çatlar. Çünkü hiçbir rejim, sonsuza kadar Allah'ın adını kendi iktidar korkusuna siper edemez.

Muaviye'den bugüne uzanan çizgi bize acı bir ders bırakır: Din, iktidarı terbiye etmezse iktidar dini terbiye eder. Ve iktidarın terbiye ettiği din, artık mazlumun sığınağı olmaktan çıkar; güçlülerin sarayında görevli bir memura dönüşür. Bugünün kavgası, dini kamusal hayattan kovmak kavgası değildir. Tam tersine, dini iktidarın kirlî elinden, rant masasından, parti kürsüsünden, sahte mağduriyet dilinden, sadakat bürokrasisinden, korku ticaretinden kurtarma kavgasıdır. Çünkü Allah'ın adı, hiçbir iktidarın özel mülkü değildir.

Filozof Kirpi: "Din iktidara 'dur' diyemiyorsa, artık din değil; sarayın bordrolu sessizliğidir."

6. SADAKAT BÜROKRASİSİ VE GANİMET EKONOMİSİ

Muaviye'nin iktidar tekniğini anlamak için yalnız savaş meydanına, hutbeye, biate ya da veliahtlık hamlesine bakmak yetmez. Asıl bakılması gereken yer, iktidarın etrafında kurduğu insan düzenidir. Çünkü hiçbir saltanat tek başına ayakta kalmaz. Her saltanatın çevresinde onu haklı gösteren âlimler, onu güçlü gösteren askerler, onu kaçınılmaz gösteren bürokratlar, onu sevimli gösteren anlatıcılar, onu dokunulmaz gösteren dinî araçlar ve onu besleyen ganimet çevreleri vardır. Muaviye'nin siyasal zekâsı burada belirir: İnsanları yalnız emirle değil, menfaatle; yalnız korkuyla değil, beklentiyle; yalnız inançla değil, dağıtım mekanizmasıyla bağlar. İktidar böylece sadece tepede duran bir güç olmaktan çıkar, aşağıya doğru inen bir çıkar şebekesine dönüşür.

Sadakat bürokrasisi dediğimiz şey, işte bu şebekenin omurgasıdır. Burada makamın ölçüsü ehliyet değildir; merkeze yakınlıktır. Burada sözün değeri hakikat taşımasından değil, yukarıdaki iradeyi ne kadar iyi tekrar etmesinden gelir. Burada bir insanın bilgisi, emeği, karakteri, liyakati, vicdanı, meslek ahlâkı ikinci plana düşer; asıl soru şudur: "Bizden mi?" Bu soru bir kez devletin damarlarına girdi mi, bürokrasi kamu hizmeti olmaktan çıkar, siyasal sadakat tarikatına dönüşür. Dosya artık hukukî gerekçeyle değil, merkezin havasına göre yürür. Terfi, görev, ihale, izin, denetim, soruşturma, tayin; hepsi görünmez bir bağlılık terazisinde tartılır.

Muaviye'nin dünyasında ganimet sadece savaş sonrası ele geçirilen mal değildir; iktidarın çevresinde sadakat üretmek için kullanılan bütün imkânların adıdır. Kimi insana para verilir, kimine makam, kimine güvenlik, kimine itibar, kimine suskunluk karşılığı rahat bir hayat. Ganimet ekonomisi, insan nefsinin haritasını çıkarır. Açgözlü olanı besler, korkak olanı korur, hırslı olanı yükseltir, kibirli olanı vitrine koyar, zayıf karakterliyi

merkeze bağlar. Böylece ortaya ilginç bir insan tipi çıkar: Kendini davaya adanmış gibi görünür ama aslında kendini imkâna adanmıştır. Dili büyük konuşur, vicdanı küçük hesap yapar.

AKP'nin teopolitik rejiminde bu ganimet ekonomisi modern devlet araçlarıyla daha karmaşık hâle gelmiştir. Kamu ihaleleri, belediye kaynakları, imar kararları, medya destekleri, bürokratik atamalar, danışmanlık pozisyonları, vakıf ve dernek ağları, teşvikler, vergi kolaylıkları, kamu bankası kredileri, kültürel fonlar, reklam pastası, akademik kadrolar, yerel yönetim ilişkileri; bunların her biri siyasal sadakat üretiminin parçasına dönüşebilir. Rejim, insanlara yalnız fikir sunmaz; eklemek, makam, görünürlük, koruma, çevre ve gelecek vaadi sunar. Bu yüzden böyle düzenlerde ideoloji ile menfaat birbirine karışır. Bir süre sonra kimin gerçekten inandığı, kimin çıkar için inanç taklidi yaptığı belli olmaz. Daha doğrusu belli olur da kimse yüksek sesle söylemek istemez.

Sadakat bürokrasisi, liyakati sevmez. Çünkü liyakat kendine güvenen insan üretir. Kendine güvenen insan da gerektiğinde itiraz eder. Oysa sadakat düzeni, itiraz etmeyen insan ister. Bir kurumun başına en ehil kişi değil de en uyumlu kişi getirildiğinde, o kurumun ruhu yaralanır. Üniversite bilgi üretmek yerine güvenli cümle üretir. Mahkeme adalet dağıtmak yerine siyasal iklimi koklar. Bakanlık kamu yararını değil, liderin konuşmasındaki vurguyu izler. Belediye şehri değil, parti teşkilatını memnun etmeye çalışır. Medya haber yapmak yerine merkezî öfkeyi çoğaltır. Böylece devletin içindeki meslek ahlâkı zayıflar; yerine sadakat performansı geçer.

Bu performansın kendine has bir tiyatrosu vardır. Herkes biraz fazla alkışlar. Herkes biraz fazla över. Herkes biraz fazla emin görünür. En sıradan karar bile tarihî hamle diye sunulur. En küçük hizmet bile medeniyet yürüyüşünün parçası yapılır. En açık hata bile düşmanların saldırısıyla açıklanır. Bu tiyatrodaki asıl yetenek düşünmek değil, yüz ifadesini ayarlamaktır. Ne zaman gülünecek, ne zaman ciddileşilecek, ne zaman öfkelenilecek, ne zaman susulacak, ne zaman "reis" denilecek, ne zaman "dava" denilecek, ne zaman "beka" denilecek; sadakat bürokrasisi bunları içgüdü hâline getirir. İnsan bir süre sonra kendi aklıyla değil, merkezin mimikleriyle düşünür.

Muaviye'nin çevresinde de benzer bir düzenin ilk biçimleri görülür. Güç, etrafında kendi dilini kurar. Güce yakın olanlar, adaletin sesini değil iktidarın ritmini duyar. Bu ritme ayak uyduranlar yükselir, ritmi bozanlar dışarı itilir. Ali çizgisinin ağır ahlâkî yükü bu yüzden zordur; çünkü Ali'nin adaletinde yakınlık kurtarıcı değildir. Muaviye'nin düzeninde ise yakınlık başlı başına sermayedir. Bugünün Türkiye'sinde de yakınlık, çoğu zaman bilgiye, emeğe, ehliyete, dürüstlüğe ve meslekî birikime karşı açık ara öne geçmiştir. Bu, yalnız siyasal bir sorun değildir; toplumun ahlâkî ekonomisini çökerten derin bir hastalıktır.

Ganimet ekonomisi sadece zenginleri bozmaz; yoksulları da rehin alır. Bu daha acı bir şeydir. İktidar, yoksula hakkını vermek yerine yardım paketleriyle minnet düzeni kurduğunda, yurttaşlık duygusu zedelenir. İnsan sosyal hakkını alıyor gibi değil, lütuf görüyormuş gibi hissetmeye başlar. Oysa yoksula verilen destek, iktidarın merhameti değil, kamusal adaletin gereğidir. Fakat teopolitik rejim bunu bilinçli olarak karıştırır. Yardım fotoğraflanır, dağıtım törene çevrilir, yoksulluk siyasal sadakatle ilişkilendirilir. Böylece yoksulun sofrası bile iktidarın propaganda sahnesine dönüşür. Muaviye'nin ganimet düzeni nasıl sadakati besliyorsa, modern yardım ve dağıtım ağları da kimi zaman yurttaşlık yerine bağımlılık üretir.

Bu bağımlılık ahlâkı, insanın dilini de değiştirir. İnsan "hakkım" demek yerine "Allah razı olsun" demeye zorlanır. Elbette şükran insanî bir duygudur; fakat hak yerine şükran konulduğunda siyaset kirlenir. Çünkü hak, insanı dik tutar; lütuf, boynu bükür. Teopolitik rejim boynu bükülmüş insanı sever. Ona dua ettirir, teşekkür ettirir, sabrettirir, bekletir, mahcup eder, sonra da kendi büyüklüğünü ilan eder. Ali'nin adaletinde yoksul, yöneticinin merhametine muhtaç bir figür değildir; hakkı olan insandır. Muaviye'nin ve onun modern mirasçılarının düzeninde ise yoksul, dağıtım sisteminin duygusal sermayesine dönüştürülür.

Sadakat bürokrasisinin bir başka sonucu da hakikatin dolaşımını kesmesidir. Yukarıya gerçek bilgi gitmez. Herkes kötü haberi yumuşatır, başarısızlığı örter, krizi süsler, hatayı dış düşmana bağlar. Lider etrafında kalın bir övgü duvarı oluşur. Bu duvarın içinde kalan iktidar, toplumun gerçek sesini duyamaz. Pahalılığı rakam sanır, yoksulluğu algı operasyonu zanneder, gençlerin öfkesini nankörlük diye okur, adalet talebini komplo olarak görür. Çünkü çevresindeki sadakat kadrosu ona hakikati değil, duymak istediği yankıyı taşır. Sarayların en büyük laneti budur: Duvarları kalınlaştıkça içerideki kulak sağırlaşır.

AKP teopolitiğinin medya düzeni bu sağırlığı büyütür. Haber kanalları hakikati araştırmak yerine iktidarın duygusal ihtiyacını karşılayan bir ayin alanı gibi çalıştığında, toplumun ortak gerçeklik zemini parçalanır. Muhafız kötüdür, iktidar mağdurdur, kriz dış kaynaklıdır, yolsuzluk iddiası kumpastır, adaletsizlik münferittir, ekonomi sabır ister, gençler anlamaz, kadınlar abartır, akademisyenler yabancılaşmıştır. Bu tekrarlar bir süre sonra bilgi değil, narkoz üretir. Halk uyutulur; fakat uyku huzur getirmez. Çünkü tencere kaynamıyorsa, ekranın sesi karın doyurmaz.

Ganimet ekonomisi, dinî dili de bozar. Camide tevazu konuşulurken dışarıda israf sergileniyorsa, kul hakkı vaaz edilirken kamu kaynağı çevrelere akıyorsa, adalet ayetleri okunurken mahkemeler siyasal basınç altında eziliyorsa, orada dinin toplumsal itibarı aşınır. İnsanlar dinden değil, dinin arkasına saklanan ganimet erbabından soğur. Yeni saray dindarlığının en büyük günahı budur: Allah'ın adını, kendi çıkar düzeninin kokusuyla yan yana getirmek. Bu koku kolay çıkmaz. Bir kuşağın zihnine siner.

Muaviye'nin siyasal mirası bize şunu öğretir: İktidar, yalnız kılıçla değil, dağıtımla da kurulur. Kimin doyurulduğu, kimin aç bırakıldığı; kimin yükseltildiği, kimin bekletildiği; kimin korunup kimin cezalandırıldığı; bütün bunlar rejimin gerçek ahlâkını gösterir. AKP'nin teopolitik düzeninde de büyük kelimelerin arkasındaki gerçek soru budur: Kamu imkânı kime akıyor? Devlet kimin kapısını daha hızlı açıyor? Hukuk kime ağır, kime hafif işliyor? Dindarlık kimin günahını örtüyor, kimin hakkını bastırıyor?

Bu sorular sorulmadan yapılan bütün maneviyat konuşmaları eksiktir. Hatta eksik değil, bazen sahtekârcadır. Çünkü adaletin olmadığı yerde sadakat bürokrasisi büyür; sadakat bürokrasisinin büyüdüğü yerde ganimet ekonomisi normalleşir; ganimet ekonomisinin normalleştiği yerde din, yoksulun tesellisi ve zengininkalkanı hâline getirilir. Muaviye'nin eski Şam düzeninden bugünün modern teopolitik rejimlerine uzanan çizgi budur: İktidar önce insanları böler, sonra paylaşır, sonra susturur, sonra da bütün bunlara düzen der.

Filozof Kirpi: "Ganimet sofrasında büyüyen sadakat, adalet sofrasına oturunca aç kalır."

7. MUHALEFETİ FİTNELEŞTİRMEK

Muaviye tipi iktidarın en eski ve en etkili silahlarından biri, muhalefeti doğrudan tartışmak yerine onu ahlâkî ve dinî bakımdan şüpheli hâle getirmektir. Çünkü muhalefetin sözüne cevap vermek zahmetlidir; delil ister, hukuk ister, vicdan ister, hesap verme cesareti ister. Oysa muhalefeti "fitne" diye damgaladığınızda, artık onun ne dediğine bakmanız gerekmez. Sözü boşa düşer, niyeti kirletilir, varlığı tehlike gibi gösterilir. Böylece iktidar hakikate cevap vermekten kurtulur; hakikati söyleyen kişiyi sorun hâline getirir. İşte siyasal kurnazlığın kirlî altını budur: Soruya cevap vermek yerine sorunu şeytanlaştırmak.

Fitne kelimesi, İslam siyasal tarihinde masum bir kavram değildir. Elbette toplumsal kargaşa, kan dökülmesi, kardeş kavgası, iç savaş korkusu gerçek meselelerdir. Fakat iktidarlar bu korkuyu çoğu zaman kendi hesap vermeme arzularının perdesi hâline getirir. "Fitne çıkmasın" denir; ama aslında "adaletsizlik konuşulmasın" istenir. "Birlik bozulmasın" denir; ama aslında "iktidar sorgulanmasın" beklenir. "Ümmet zarar görmesin" denir; ama aslında "yönetenlerin hatası açığa çıkmasın" diye uğraşılır. Böylece birlik fikri, adaletin celladı yapılır. Sükûnet denilen şey de çoğu zaman mazlumun sesinin kısılmasıdır.

Muaviye'nin siyasal akli, muhalefeti yalnız askerî rakip olarak görmez; onu düzenin huzuruna karşı tehdit gibi kodlar. Bu kodlama çok önemlidir. Çünkü bir rakiple mücadele edersiniz; fakat tehdit olarak gördüğünüz şeyi tasfiye etmek istersiniz. Rakip meşrudur, tehdit gayrimeşrudur. Rakip konuşabilir, tehdit susturulmalıdır. Rakip eleştirir, tehdit bozar. Rakip siyasal alandadır, tehdit ahlâkî ve dinî alanın dışına itilir. Muaviye çizgisinin en tehlikeli tarafı, bu meşruiyet sınırını kendi çıkarına göre çizmesidir. Kendisine itaat eden birlikçi, karşı çıkan fitneci olur. Kendisine yakın duran ümmetçi, adalet isteyen bölücü sayılır.

Bugünün AKP teopolitiğinde de benzer bir kelime mühendisliği çalışır. Fitne kelimesi her zaman doğrudan kullanılmayabilir; modern karşılıkları vardır: hain, terörist, dış güçlerin aparatı, vesayetçi, darbeci, millet düşmanı, yerli ve millî olmayan, aile düşmanı, İslam karşıtı, beka sorunu, operasyon çocuğu. Kelimeler değişir ama işlev aynıdır. Muhalefetin talebi tartışılmadan önce niyeti kirletilir. Bir gazeteci soru sorar; "kimin adına soruyorsun?" denir. Bir genç özgürlük ister; "kim doldurdu seni?" denir. Bir kadın hak talep eder; "aileyi yıkmak istiyorsunuz" denir. Bir işçi hakkını arar; "ekonomiye zarar veriyorsunuz" denir. Bir akademisyen eleştirir; "milletin değerlerine yabancısınız" denir. Böylece hak talebi, düşman faaliyeti gibi paketlenir.

Bu siyasal teknik, yalnız iktidarın işine yaramaz; toplumun da ahlâkî sınırlarını bozar. İnsanlar bir süre sonra haklı soruyu değil, soruyu soranın kimliğini konuşmaya başlar. "Ne dedi?" sorusu kaybolur, "kim söyledi?" sorusu büyür. Sözün doğruluğu değil, söyleyenin mahallesi önem kazanır. Eğer "bizden" değilse, en haklı itiraz bile kirli sayılır. Eğer "bizden" ise, en açık yanlış bile mazur görülür. Bu, hakikat duygusunun ölümüdür. Bir toplum hakikati aidiyete göre tartmaya başladığında, adalet terazisi çoktan paslanmıştı.

Muaviye'nin en büyük siyasal mahareti, kendi iktidarını düzenle, muhalefeti düzensizlikle özdeşleştirmesidir. Modern teopolitik rejimlerde de aynı damar vardır. İktidar kendisini ülkenin sigortası gibi sunar. "Biz varsak istikrar var, biz yoksak kaos var." Bu cümle, halkın zihnine sürekli çakılır. Oysa çoğu zaman kaos korkusunu büyüten şey, iktidarın kendisidir. Hukuku zayıflar, kurumları kişiselleştirir, ekonomiyi kırılanlaştırır, medyayı bağımlı hâle getirir, toplumu kutuplaştırır; sonra dönüp "bakın, biz gidersek her şey dağılır" der. Yangını çıkaran itfaiyeci kostümüyle gezer. Teopolitik rejimin sahne yeteneği burada görülür: Önce hastalık üretir, sonra kendini ilaç diye satar.

Muhalefeti fitneleştirmek için sürekli bir olağanüstülük duygusu gerekir. Her gün bir düşman bulunmalıdır. Her hafta yeni bir tehdit anlatısı kurulmalıdır. İçeride hainler, dışarıda güçler, medyada operasyonlar, sokakta provokasyonlar, üniversitede sapkın fikirler, ailede tehditler, gençlikte yozlaşma, muhalefette ihanet. Böylece toplum normal siyaset yapamaz hâle gelir. Çünkü normal siyaset, farklı görüşlerin meşru biçimde yarıştığı alandır. Teopolitik rejim ise normal siyasetten hoşlanmaz. Ona sürekli kıyamet tonu gerekir. Kıyamet tonu olursa lider kurtarıcıya dönüşür, parti kale olur, eleştiri ihanet kokar, hukuk lüks sayılır.

Bu yüzden AKP tarzı teopolitik iktidar dilinde mağduriyet hiç bitmez. Yirmi yıl iktidarda kalmış bir yapı bile hâlâ kendisini kuşatılmış, engellenmiş, saldırıya uğramış, yalnız bırakılmış, ihanete uğramış gibi sunabilir. Bu, basit bir psikolojik savunma değildir; siyasal bir üretim tekniğidir. Sürekli mağdur görünen iktidar, kendi mağdurlarını görünmez kılar. Hapisteki gazeteciyi, işsiz genci, geçinemeyen emekliyi, şiddet gören kadını, mülakatta elenen liyakatli insanı, mahkeme kapısında bekleyen yurttaşı, düşüncesinden dolayı dışlanan akademisyeni gölgeye iter. Çünkü sahnede hep iktidarın yarası vardır. İktidar kendi yarasını büyüterek toplumun yaralarını küçültür.

Muaviye akli tam burada modernleşir. "Ben düzeni koruyorum" derken aslında kendi iktidarının sınırlarını korur. "Fitneye izin vermem" derken aslında adalet talebinin büyümesini engeller. "Ümmetin birliği" derken çoğu zaman kendi merkezinin dağılmamasını kasteder. Modern rejim de "milletin birliği" dediğinde çoğu zaman kendi tabanının psikolojik bütünlüğünü korumaya çalışır. Farklılık, çoğulculuk, eleştiri, hesap sorma,

muhalefet, sivil toplum, bağımsız medya; bunların hepsi kâğıt üzerinde meşru görünür. Fakat pratikte rejimin sinir uçlarına dokunduğunda hemen kriminalize edilir.

Burada sert bir gerçeği söylemek gerekir: Muhalefeti düşmanlaştıran iktidar, kendi suçunu büyüttüğünün farkındadır. Çünkü kendine güvenen adil iktidar, eleştiriden bu kadar korkmaz. Eleştiri adaletsiz iktidarın aynasıdır. Ayna çirkinliği gösterdiği için kırılıyorsa, sorun aynada değildir. AKP teopolitiğinin muhalefet karşısındaki öfkesi, sadece ideolojik çatışmadan kaynaklanmaz; hesap verme korkusundan, imtiyaz kaybetme paniğinden, kutsal dilin ardındaki çıplak çıkarın görünür olma ihtimalinden beslenir. İktidarın öfkesi büyüdükçe, saklamak istediği şeylerin sayısı da artar.

Muhalefeti fitneleştirmek, dindar kitlelerin vicdanını da tutsak alır. Çünkü samimi inanç sahibi insanlar toplumun bölünmesinden, kaostan, kardeş kavgasından doğal olarak korkar. Teopolitik iktidar bu temiz korkuyu kullanır. "Eleştiri yapma, düşmana yarar." "Şimdi zamanı değil." "Önce büyük mücadeleyi kazanalım." "Hatalar olabilir ama karşı taraf daha kötü." "Dava zarar görmesin." Bu cümleler masum görünür; fakat bir süre sonra haksızlığı koruyan zırha dönüşür. Hâlbuki adaletin zamanı ertelenmez. Kul hakkı "daha sonra bakarız" dosyası değildir. Bir insan eziliyorsa, ona "büyük dava bitsin, sonra konuşuruz" demek, zulmün takvim memurluğunu yapmaktır.

Ali çizgisi burada yeniden hatırlanmalıdır. Ali'nin adaletinde muhalefet, varlığıyla bile yöneticiyi sınavan bir aynadır. İtiraz edenin sözü dinlenmelidir; çünkü yönetici yanılabilir, öfkelenebilir, körleşebilir, çevresi tarafından kandırılabilir, nefesine mağlup olabilir. Muaviye'nin devlet aklında ise itiraz eden kişi düzen bozucudur. Bu fark, iki siyaset ahlâkını ayırır. Birinde yönetici kendini sorgulanabilir bilir. Diğerinde yönetici kendini düzenin kendisi sanır. Sorgulanabilir yönetici insan kalır; düzenin kendisi olduğunu sanan yönetici putlaşmaya başlar.

AKP teopolitiğinin en ağır meselesi de budur: Siyasal liderlik ile kutsal misyon dili birbirine fazla yaklaştırıldığında, eleştiri alanı daralır. Lider sıradan bir siyasal aktör olmaktan çıkar, tarihî yürüyüşün taşıyıcısı gibi sunulur. Partiye muhalefet etmek, millete muhalefet gibi; lidere itiraz etmek, davaya ihanet gibi; hükümeti eleştirmek, ülkeye saldırı gibi gösterilir. Bu dil, demokratik siyaseti içten içe çürütür. Çünkü demokrasi, iktidarı değiştirme imkânı kadar iktidarı eleştirme haysiyetidir. Eleştirinin hainlik sayıldığı yerde sandık kalsa bile ruhu zedelenir.

Fitneleştirme tekniği en çok da dili kirletir. Kelimeler anlamını kaybeder. Hain kelimesi fazla kullanıldıkça gerçek ihaneti tarif edemez olur. Terör kelimesi siyasal etiket hâline geldikçe gerçek şiddeti anlamak zorlaşır. Millet kelimesi iktidar tabanıyla eşitlendikçe yurttaşlık fikri daralır. Din kelimesi parti diliyle iç içe geçtikçe maneviyatın temiz alanı kirlenir. Beka kelimesi sürekli kullanıldıkça devletin gerçek güvenlik ihtiyacı bile propaganda sisinde kaybolur. Dil çürüyünce düşünce de çürür. Düşünce çürüyünce toplum öfke ve korkuyla yönetilmeye açık hâle gelir.

Bu yüzden muhalefeti fitneleştirmek basit bir propaganda yöntemi değildir; toplumun hakikat metabolizmasına yapılmış saldırdır. İnsanlar artık birlikte düşünemez, birlikte tartışamaz, birlikte itiraz edemez. Herkes kendi mahallesinin duvarına çekilir. Ortak acılar bile ortaklaşamaz. Depremde, yoksullukta, adaletsizlikte, işsizlikte, eğitimde, sağlıkta, hukukta bile insanlar önce siyasî kimliğe bakar. Bu, Muaviye aklının zaferidir: Ümmet ya da millet dediği şeyi, kendi içinde güvensiz ve parçalı hâle getirip sonra da birliği kendisinin sağladığını iddia etmek. Ne güzel numara, değil mi? Önce aynayı kır, sonra herkese yüzünü sadece benim cam kırıklarımda görebilirsin de.

Muhalefeti fitne sayan rejim, aslında kendi içindeki fitneyi saklar. Gerçek fitne, adalet talep edenlerin sözü değildir. Gerçek fitne, kamu malını ganimet gibi görenlerin sofrasıdır. Gerçek fitne, liyakati boğan sadakat bürokrasisidir. Gerçek fitne, Allah'ın adını kullanıp kul hakkını ezenlerin ikiyezlülüğüdür. Gerçek fitne, gençleri

umutsuzluğa, yoksulları minnete, kadınları korkuya, akademiye suskunluğa, hukuku talimata mahkûm eden düzendir. Bir toplumda hak isteyen fitneci, haksızlığı koruyan makbul sayılıyorsa, orada ahlâk pusulası ters dönmüştür.

Muaviye'den bugüne uzanan teopolitik çizgi, bu ters pusulayla çalışır. İktidar kendisini kible gibi gösterir; herkesin ona dönmesini ister. Oysa adaletin kiblesi iktidar değildir. İktidar adalete dönerse meşru olur; adalet iktidara dönerse köleleşir. Bugünün en büyük meselesi de budur: Muhalefeti düşman değil, kamusal aklın zorunlu unsuru olarak görebilmek. Çünkü iktidar ancak kendisine itiraz edilebildiği ölçüde insanî kalır. İtirazın öldüğü yerde yönetim büyümeyiz; sadece kibir şişer. Kibir de sonunda kendi putunu yapar ve ona devlet der.

Muaviye'nin fitne siyaseti bize şunu öğretir: Zulüm bazen kılıçla değil, kelimeyle başlar. Önce hak isteyenin adı kirletilir, sonra sesi kısılır, sonra hakkı unutulur. AKP teopolitiğinin muhalefet karşısındaki dili de bu eski yöntemin modern kostümlü hâlidir. Fakat hakikat bu kadar kolay ölmez. Bir gün gelir, fitne diye susturulan söz, toplumun en temiz vicdanı olarak geri döner. Çünkü adaletin sesi bazen gecikir, bazen kısılır, bazen yalnız kalır; ama bütünüyle kaybolmaz. Mızrağa takılan mushaf nasıl tarihin utancına dönüştüyse, muhalefeti hainleştiren her dil de bir gün kendi sahibinin boynuna asılı kalır.

Filozof Kirpi: "Fitne diye susturdukları şey çoğu zaman zulmün karşısında titreyen son temiz cümledir."

8. DİN DEVLETİ DEĞİL, DEVLETLEŞTİRİLMİŞ DİN

AKP teopolitiğini anlamak için en büyük tuzaklardan biri, meseleyi kolayca "din devleti" tartışmasına sıkıştırmaktır. Bu hem eksik hem de çoğu zaman yanıltıcıdır. Çünkü karşımızdaki yapı klasik anlamda doğrudan bir şeriat devleti değildir; daha esnek, daha kaygan, daha pragmatik, daha modern araçlarla çalışan bir iktidar formudur. Din burada anayasanın tamamını açıkça yutan bir hukuk sistemi gibi değil, devletin siyasal ihtiyaçlarına göre çağrılan, esnetilen, parlatılan, geri çekilen, sahneye sürülen bir meşruiyet kaynağı gibi çalışır. Yani mesele dinin devleti yönetmesi değil; devletin dini kendi iktidar gerekçesine göre yönetmesidir.

Bu ayırım hayatîdir. Çünkü "din devleti" dediğinizde, tartışma hemen fıkıh, şeriat, laiklik, anayasa, hukuk sistemi, kurumlar ve resmî ideoloji başlıklarına sıkışır. Elbette bunlar önemlidir. Fakat devletleştirilmiş din daha sinsi bir şeydir/tehlikedir. Resmî metinlerde her şeyi değiştirmesine gerek yoktur; insanların zihnindeki meşruiyet duygusunu değiştirir. Hukuku doğrudan dinî kural hâline getirmeyebilir; ama dinî duyguyu hukuk üzerindeki siyasal basınca kalkan yapabilir. Mahkemeye ayetle hüküm verdimyebilir; fakat mahkemenin adaletsizliğini "beka", "millet", "dava", "yerli ve millîlik" gibi kutsallaştırılmış siyasal kelimelerle savunabilir. Devletleştirilmiş din, camiye kapatmaz; caminin sesini iktidarın ritmine ayarlamak ister.

Muaviye'nin tarihsel mirası tam da burada okunmalıdır. O, dini devlete bütünüyle dönüştüren teorisyen değildir; dini devlet aklının hizmetine koşan büyük siyasal teknisyendir. Onun ustalığı, kutsalı tümüyle yutmakta değil, onu gerektiği anda doğru yere koymakta yatar. Savaş meydanında mushaf, hutbede birlik, bürokraside sadakat, ganimet dağıtımında meşruiyet, muhalefet karşısında fitne söylemi, veliahtlıkta düzen gerekçesi. Kutsal, her defasında iktidarın başka bir ihtiyacına cevap verecek biçimde dolaşıma sokulur. Bu yüzden Muaviye'yi yalnız saltanat kurucusu diye okumak yetersizdir; o aynı zamanda devletleştirilmiş dinin erken mimarlarından biridir.

Devletleştirilmiş dinin en belirgin özelliği, Allah ile kul arasındaki ahlâkî mesafeye devletin gölgesini düşürmesidir. İnsan, Allah karşısında sorumlu bir varlık olmaktan önce, rejim karşısında makbul bir unsur hâline getirilmek istenir. Dindarlığın ölçüsü iç dürüstlük, kul hakkı hassasiyeti, adalet, merhamet, tevazu, hakikate sadakat ve zalim karşısında söz söyleme cesareti olmaktan çıkar; iktidarın sembol dünyasına

uyumla ölçülür. Hangi lideri seviyorsun, hangi gazeteyi okuyorsun, hangi sloganı kullanıyorsun, hangi öfkeye katılıyorsun, hangi suskunluğu paylaşıyorsun, hangi haksızlığı görmezden geliyorsun? Yeni dindarlık sınavı çoğu zaman bu soruların gölgesinde yapılır.

Bu, dinin ruhuna karşı işlenmiş büyük bir bürokratik cinayettir.

Çünkü dinin sahici alanı, insanın içindeki adalet yarasını açık tutmaktır. Devletleştirilmiş din ise bu yarayı kapatır, pansuman yapar, üzerine resmî mühür basar. Fakire sabır öğretir, zengine şükür estetiği verir. Kadına aileyi koruma yükü bindirir, erkeğin tahakkümünü "fitrat" diye yumuşatır. Gence itaat öğretir, özgür düşüncüyü "şımarıklık" gibi gösterir. Akademisyene sınır çizer, sorgulamayı "değerlerden kopuş" diye suçlar. Gazeteciye hizaya gelmeyi öğütler, hakikati "ülke menfaatine zarar" diye susturur. Böylece din, insanı Allah karşısında özgürleştiren bir ahlâk olmaktan çıkıp devlet karşısında terbiye eden bir memur diline dönüşür.

AKP rejiminin teopolitik başarısı da buradadır. Klasik anlamda bütün toplumu medrese hukukuyla yönetmek gibi kaba bir model kurmamıştır; bunun yerine modern devletin bütün araçlarını dinî ve millî sembollerle harmanlamıştır. Sandık vardır, ama sandık kutsal onay makinesi gibi sunulur. Parlamento vardır, ama lider iradesi karşısında çoğu zaman dekorlaşır. Mahkemeler vardır, ama siyasal atmosferin ağırlığı altında nefesleri daralır. Medya vardır, ama hakikat üretmek yerine iktidarın duygu iklimini çoğaltır. Diyanet vardır, ama devlet aklının dışında bağımsız ahlâkî söz üretme kapasitesi zayıfladığında toplumun vicdanını değil, rejimin düzen ihtiyacını taşır. Yani kurumlar modern görünür; ruhlarında eski saltanatın alışkanlıkları dolaşır.

Din devleti açıkça "ben dini hukukla yönetiyorum" der. Devletleştirilmiş din ise "ben milletin değerlerini koruyorum" diyerek başlar. Bu cümle ilk anda sıcak gelir. Kim milletin değerlerine karşı olabilir? Fakat burada soru değişmelidir: Hangi millet? Hangi değer? Değeri kim tanımlıyor? Bu değerler yoksulun hakkını, işçinin emeğini, kadının güvenliğini, gencin özgürlüğünü, çocuğun haysiyetini, düşüncenin bağımsızlığını, mahkemenin tarafsızlığını, kamu malının namusunu koruyor mu? Yoksa değer dediğimiz şey, sadece iktidarın hoşuna giden davranışların kutsal ambalajı mı? Eğer değer dili güçlünün konforunu koruyor, zayıfın itirazını bastırıyorsa, orada değer değil, ideolojik ahlâk zabıtası vardır.

Muaviye'nin siyasal tekniği, bu ahlâk zabıtalığını erken dönemde kurar. Muhalefeti fitne diye işaretler, sadakati birlik diye över, iktidarın devamını ümmetin huzuru gibi sunar, veliahtlığı düzenin gereği hâline getirir. AKP teopolitiğinde de benzer bir mantık vardır: Eleştiriyi kriminalize etmek için dinî-millî kavramlar kullanılır; devlet kaynaklarının paylaşımını "hizmet" diliyle parlatmak mümkündür; liderin uzun iktidarı tarihî misyonla gerekçelendirilir; kurumların zayıflaması "eski düzenle mücadele" diye anlatılır; özgürlük talepleri "toplumsal değerlerimize saldırı" gibi sunulur. Böylece siyaset tartışması ahlâkî panik üretimine dönüşür.

Devletleştirilmiş dinin en kirlî taraflarından biri de günah hiyerarşisini iktidar lehine yeniden düzenlemesidir. Bireysel hayat tarzlarına, kıyafete, içkiye, aile biçimine, gençlerin davranışlarına, kadınların bedenine, kültürel tercihlere karşı yüksek hassasiyet üretilir. Fakat kamu malının yağmalanması, liyakatin boğulması, yargının baskı altında kalması, yoksulluğun derinleşmesi, çocukların kötü beslenmesi, işçinin ezilmesi, doğanın talan edilmesi, medyanın yalan üretmesi, akademinin susturulması aynı sertlikte günah sayılmaz. Ne acayip dindarlık! Kimin nasıl yaşadığına çok kızar; ama kimin neyi çaldığına, kimin hakkı yediğine, kimin geleceği sattığına aynı hiddeti göstermez.

Bu noktada teopolitik rejim, dindarlığı ahlâkî bir derinlik olmaktan çıkarıp kültürel bir nöbetçiliğe indirger. İnsanlardan adil olmaları değil, doğru kampta durmaları beklenir. Merhametli olmaları değil, doğru öfkeye katılmaları istenir. Hakikati savunmaları değil, doğru suskunluğu paylaşmaları makbul sayılır. Devletleştirilmiş dinin yetiştirdiği insan tipi budur: Günaha karşı seçici, haksızlığa karşı sessiz, sembole karşı hassas, mazluma karşı yorgun, güce karşı edepli, zayıfa karşı öğütçü. Bu insan tipi camide huşu gösterebilir; fakat mahkeme kapısında adalet bekleyen insana karşı taş kesilebilir.

Din devleti tartışması çoğu zaman bu ince bozulmayı kaçırır. Çünkü herkes kurumların resmî biçimine bakar. Oysa asıl mesele ruhun idaresidir. İnsanlar neye itiraz edebiliyor? Hangi haksızlığı yüksek sesle söyleyebiliyor? Hangi kutsal kelime onları susturuyor? Hangi lider cümlesi vicdanlarının önüne geçiyor? Hangi medya dili öfkelerini yönetiyor? Hangi hutbe onların sorgulama damarını zayıflatıyor? Hangi tarih anlatısı bugünün adaletsizliğini perdelemek için kullanılıyor? Devletleştirilmiş din, tam da bu görünmez alanlarda çalışır. Anayasayı değiştirmeden vicdanı biçimlendirir. Mahkemeyi camiye çevirmeden adalet duygusunu törpüler. Zorunlu ibadet dayatmadan siyasal itaati manevî borç gibi hissettirir.

Muaviye'nin mızrağa taktırdığı mushaf ile modern teopolitik rejimin ekranlara, kürsülere, mitinglere, törenlere ve hutbelere taşıdığı kutsal semboller arasında bu yüzden yapısal bir akrabalık vardır. İkisinde de kutsal, insanın içini derinleştirmek için değil, siyasal sonucu yönetmek için sahneye çıkarılır. İkisinde de eleştiri, kutsala saygısızlık gölgesiyle zayıflatılır. İkisinde de adalet talebi birlik ve düzen söylemiyle geciktirilir. İkisinde de iktidar, kendi bekasını toplumun bekası gibi sunar. Bu akrabalık mezhep meselesi değildir; siyasal ahlâk meselesidir. Kutsalı kim kendi çıkarına koşuyorsa, Muaviye'nin tekniğine yakın durur.

Burada laiklik meselesi de yeniden düşünülmalıdır. Laiklik sadece din ile devletin kurumlar düzeyinde ayrılması değildir; aynı zamanda vatandaşın vicdanını devletin kutsal yorum tekelinden koruma ilkesidir. Devlet bir dinî yorumu, bir ahlâkî yaşam biçimini, bir makbul dindarlık kalıbını, bir kutsal tarih anlatısını bütün topluma siyasal ölçü gibi dayattığında, yalnız laiklik yaralanmaz; dinin kendisi de yararlanır. Çünkü din, devletin elinde resmîleştiği ölçüde içtenliğini kaybeder. Devletin gölgesinde büyüyen dinî dil, bir süre sonra hakikatin değil, protokolün dili olur. Protokolün dini ise mazluma değil, kürsüye yakındır.

AKP teopolitiğinde bu protokol dini fazlasıyla görünürdür. Açılışlarda dua vardır, törenlerde maneviyat vardır, meydanlarda tarih vardır, konuşmalarda ümmet vardır, hutbelerde aile vardır, ekranlarda değerler vardır. Fakat bütün bunların arasından şu soru geçer: Adalet nerede? Eğer adalet görünmüyorsa, bütün bu sembol bolluğu bir ahlâkî enflasyondur. Kelime çoktur, değer azdır. Dua çoktur, hesap azdır. Tören çoktur, tevazu azdır. Hamiyet çoktur, haysiyet azdır. İşte devletleştirilmiş dinin manzarası budur: Kutsal kelimeler kamusal alanı doldurur, ama mazlumun hakkı hâlâ kapıda bekler.

Bu yüzden "din devleti mi?" sorusu eksiktir. Daha sert soru şudur: Din, devletin hangi kirlî ihtiyacına memur edildi? Hangi haksızlık onunla örtüldü? Hangi lider onunla korundu? Hangi yolsuzluk onunla görünmez kılındı? Hangi muhalefet onunla susturuldu? Hangi genç onunla utandırıldı? Hangi kadın onunla denetlendi? Hangi yoksul onunla sabra mahkûm edildi? Hangi akademisyen onunla hizaya çağrıldı? Hangi gazeteci onunla hainleştirildi? Bu sorular sorulmadıkça teopolitik rejim anlaşılmaz. Çünkü mesele dinin varlığı değil, dinin kimin elinde neye dönüştüğüdür.

Muaviye'den bugüne uzanan karanlık ders şudur: İktidar, dini tamamen yok etmek zorunda değildir; onu kendi cümlelerinin içine alması yeter. Bir süre sonra din, iktidara itiraz eden bir hakikat olmaktan çıkar, iktidarın cümlesini güzelleştiren bir süs hâline gelir. O süs çok parlayabilir. İnsanları ağlatabilir. Meydanları doldurabilir. Seçim kazandırabilir. Ama adalet üretmiyorsa, o parlıtı kutsal değildir; siyasal ciladır. Cila da çürümüş tahtayı sonsuza kadar saklayamaz.

Devletleştirilmiş dinin karşısında savunulması gereken şey dinsizlik değildir; bilakis dinin haysiyetidir. Allah'ın adının devletin propaganda deposundan çıkarılmasıdır. Kul hakkının hutbe malzemesi değil, kamu düzeninin temeli olmasıdır. İbadetin parti sadakatinden ayrılmasıdır. Dindarlığın makam kokusundan, ihale gölgesinden, lider alkışından, medya yalanından temizlenmesidir. Çünkü din, iktidarın bordrolu memuru hâline geldiğinde en büyük ihaneti yine dine eder. Muaviye'nin tarihsel gölgesi bize bunu fısıldar: Kutsalı korumak istiyorsan, onu önce iktidarın elinden kurtaracaksın.

Filozof Kirpi: "Devlet dini yasaklamadan da öldürebilir; onu kendi masasının süsü, kendi korkusunun kalkanı, kendi yalanının mührü yapması yeter."

9. MUAVİYE'NİN MODERN TORUNLARI

Muaviye'nin modern torunları derken bir soy ağacından, kan bağından, mezhep çizgisinden ya da tarihsel bir aile devamlılığından söz etmiyoruz. Burada söz konusu olan şey, bir karakterin, bir iktidar refleksinin, bir siyasal ahlâksızlık biçiminin çağlar boyunca farklı kılıklara girerek yaşamasıdır. Muaviye'nin torunu olmak, onun biyolojik neslinden gelmek değildir; hakikati iktidarın konforuna göre bükmeyi öğrenmiş olmaktır. Adaleti ertelenebilir, sadakati vazgeçilmez, ganimeti meşru, muhalefeti fitne, dini ise siyasal koruma kalkanı sayan herkes, hangi çağda yaşarsa yaşasın, o eski gölgenin içinde yürür.

Bugünün Türkiye'sinde bu karakter tipi fazlasıyla tanındıktır. Onu bazen ekranlarda görürüz; yüzünde ağır bir ciddiyet, dilinde sürekli "millet", "dava", "beka", "ümme", "maneviyat" kelimeleri. Sözleri büyük, vicdanı küçük hesaplara ayarlı. Hakikati savunmaz; merkezin duymak istediği cümleyi önceden sezer ve onu biraz süsleyerek piyasaya sürer. Bir gün "adalet" der, ertesi gün adaletsizliği savunur. Bir gün "özgürlük" der, ertesi gün özgürlük isteyenleri hainleştirir. Bir gün "mazlum" der, ertesi gün kapısına gelen mazlumunu görmez. Bu tipin en büyük mahareti utanmadan yön değiştirmesidir. Rüzgârı takip eder ama bunu istikamet diye satar.

Bu insan tipi yalnız siyasetçiden ibaret değildir. Daha geniştir, daha yaygındır, daha tehlikelidir. Bürokratta vardır, akademisyende vardır, gazetecide vardır, ilahiyatçıda vardır, müteahhitte vardır, kanaat üreticisinde vardır, dernek yöneticisinde vardır, kültür adamı kılığında girmiş propaganda memurunda vardır, sosyal medya fedaisinde vardır. Hepsini aynı kaba koymak haksızlık olur elbette; fakat ortak bir ahlâkî damar vardır: Güce yakın durmayı hakikate yakın durmaktan daha güvenli bulurlar. Bu yüzden Muaviye'nin modern torunları, en çok belirsiz zamanlarda çoğalır. Çünkü belirsizlik, karakteri ortaya çıkarır. Kimin adalete, kimin makama, kimin hakikate, kimin davet listesine yakın olduğunu kriz zamanları gösterir.

Yeni saray dindarı bu tipin en parlak örneğidir. Dili dinîdir, arzusu dünyevî. Konuşurken tevazudan bahseder, yaşarken gösterişten vazgeçmez. Kul hakkı anlatır, fakat kamu imkânının belli çevrelere akmasına itiraz etmez. İsrâfı eleştirir, fakat saray ihtişamını "devletin itibarı" diye savunur. Fakire sabır öğütler, zengin haram ihtimaline karşı körleşir. Kadının kıyafetine ahlâk terazisi kurar, fakat adaletsizliğe aynı hiddetle bakmaz. Gençlerin yaşam tarzından rahatsız olur, ama gençlerin umutsuzluğunu rejimin ahlâkî iflası olarak okumaz. Onun dindarlığı yukarıya karşı edep, aşağıya karşı buyurgandır. Güce karşı yumuşak, zayıfa karşı serttir. Böyle dindarlık insana rahmet değil, devlet dairesi soğukluğu verir.

Muaviye'nin modern torunlarının en sevdiği kelime "dava"dır. Çünkü dava kelimesi her şeyi örtebilecek kadar geniş, her suçu yumuşatabilecek kadar sıcak, her kariyeri kutsallaştırabilecek kadar kullanışlıdır. İnsanın cebine giren para dava için olabilir, aldığı makam dava için olabilir, sustuğu haksızlık dava için olabilir, görmezden geldiği yolsuzluk dava için olabilir, savunduğu hukuksuzluk dava için olabilir. Ne muhteşem örtü! Bir kelime bu kadar çok şeyi kapatıyorsa, artık kelime olmaktan çıkar, siyasal branda olur. Altında ihale de saklanır, kibir de, korku da, sadakat ticareti de.

Modern Muaviyeci karakterin bir başka özelliği, kendisini hiçbir zaman zalimin yanında görmemesidir. O hep "devletin yanında", "milletin yanında", "istikrarın yanında", "büyük yürüyüşün yanında", "tarihî misyonun yanında" olduğunu söyler. Zalim kelimesini sevmez; çünkü o kelime fazla çıplaktır. Onun yerine "güçlü liderlik", "stratejik akıl", "zor dönem", "devlet refleksi", "güvenlik hassasiyeti" gibi daha zarif ifadeler kullanır. Böylece zulüm teknik bir meseleye dönüştürülür. İnsanların hayatı ezilirken o hâlâ "süreç yönetimi"nden

bahseder. Birilerinin hakkı yenirken "büyük resim" der. Büyük resim dedikleri şey çoğu zaman küçük insanların ezilmiş yüzlerini kadraj dışı bırakma sanatıdır.

Bu tipin medya versiyonu daha da gürültülüdür. Her akşam ekranda aynı yüzler, aynı öfke, aynı ezber, aynı düşman, aynı kutsal kelimeler, aynı sahte ciddiyet. Konuşmazlar, görev yaparlar. Tartışmazlar, hedef gösterirler. Düşünmezler, merkezden gelen duyguyu çoğaltırlar. Bir ülkede gazetecilik bu hâle geldiğinde, hakikat kamusal alandan kovulur ve yerine öfke dağıtım şirketleri kurulur. Muaviye'nin modern torunları bu şirketlerin gönüllü çalışanlarıdır. Maaş bordrosu şart değildir; kimi insanın maaşı para değil, görünürlük, erişim, davet, korunma ve merkeze yakın olma hissidir.

Akademik versiyonu ise daha süslü cümlelerle gelir. Bu tip doğrudan propaganda yapmaz; kavram üretir, mazeret kurar, iktidarın ihtiyaç duyduğu entelektüel tamponu sağlar. Hukuk geriler ama o "geçiş dönemi sancıları" der. Demokrasi zayıflar ama o "yerli siyasal model arayışı" der. Liyakat çöker ama o "eski elitlerin tasfiyesi" der. Medya bağımlı hâle gelir ama o "millî iletişim ekosistemi" der. Düşünce özgürlüğü daralır ama o "toplumsal hassasiyetler" der. Bu tipin tehlikesi, açık yalan söylemesinden çok, yalanı kavramla temizlemesidir. Kirli suya felsefi parfüm sıkar. Koku değişir, pislik durur.

İlahiyatçı ve kanaat önderi versiyonu ise teopolitik rejimin vicdan deposunu işletir. Bu kişiler, iktidarın yapamadığı ahlâkî açıklamaları üretir. Yoksula sabır, gence itaat, kadına edep, muhalife sükûnet, halka şükür, yönetene dua tavsiye ederler. Fakat yönetene hesap, zengine sınır, bürokrata adalet, müteahhide kul hakkı, lidere tevazu, partiye hukuk, devlete merhamet hatırlatmakta aynı cesareti göstermezler. Bu yüzden söyledikleri doğru parçalar bile yanlış yere konulmuş taşlar gibi durur. Ahlâk yukarı çıkmadıkça aşağıdakilere öğüt vermek zulmün pedagojisi olur. İnsanlara sürekli sabır öğreten ama zalime sürekli sabır tavsiye etmeyen dil, dindar değil; iktidarın manevi güvenlik görevlisidir.

Muaviye'nin modern torunları sadece tepede oturanlardan oluşmaz. Toplumun içinde de küçük kopyaları vardır. Mahallede, iş yerinde, üniversitede, belediyede, dernekte, vakıfta, ailede. Küçük iktidar alanı bulan herkes, büyük saltanatın minyatürünü kurabilir. Bir müdür kendi odasında küçük saray kurar. Bir akademisyen jüride küçük saltanat kurar. Bir memur evrak masasında küçük beylik kurar. Bir dernek yöneticisi yardım dağıtırken küçük biat alanı kurar. Bir sosyal medya hesabı linç ordusu yönetirken küçük mızraklar üretir. Muaviye aklı yalnız sarayda yaşamaz; karakter zayıflığı bulduğu her yere yuva yapar.

Bu yüzden mesele yalnız AKP yöneticileriyle sınırlı değildir. AKP teopolitiği, toplumun bir kısmında zaten mevcut olan güç tapınmasını, makam açlığını, ganimet iştahını, kutsal kelime sevgisiyle süslenmiş çıkarıcılığı büyütmüş, meşrulaştırmış, ödüllendirmiştir. Rejimler insanları sadece yönetmez; bazı insan tiplerini çoğaltır. Bu rejimin çoğalttığı tiplerden biri de budur: Makbul görünmeyi ahlâklı olmaktan daha önemli sayan, hizaya girmeyi hikmet zanneden, susmayı feraset diye pazarlayan, çıkarını dava diye kutsayan, kendi korkusuna takva elbisesi giydiren insan tipi.

Bu tip en çok da vicdanlı dindarları zehirler. Çünkü dindarlık alanını temsil ediyormuş gibi görünür. Oysa temsil ettiği şey dinin haysiyeti değil, iktidarın dinî ambalajıdır. Samimi inanan insanın saf duygusunu kullanır, onun Allah sevgisini parti sadakatine bağlamaya çalışır, onun tarih hassasiyetini propaganda malzemesine çevirir, onun ümmet duyarlılığını seçici bir öfke makinesine sokar. Böylece dinin iç dünyadaki temiz alanı, dış dünyanın kirli çıkar ilişkileriyle bulandırılır. Gençlerin bir kısmının dinden uzaklaşması bu yüzden şaşırtıcı değildir. Çocuk kandırılabilir, genç sezgisi zor kandırılır. Genç bakar: Dilde Allah, elde lüks; dilde adalet, pratikte kayırma; dilde ahlâk, ilişkide kibir. Sonra uzaklaşır. Suçu gençte aramak kolaydır; aynaya bakmak zordur.

Muaviye'nin modern torunları, aynadan hoşlanmaz. Ayna gösterir. Onlar ise gösterilen şeyi değil, göstereni suçlamayı tercih eder. Eleştiri gelince hemen savunma düzeni kurarlar: "Zamanı mı şimdi?", "Karşı taraf daha kötü", "Dış güçler sevinecek", "Dava zarar görecek", "Büyük resmi görmüyorsunuz", "Sen de onların ağzıyla

konuşuyorsun." Bu cümleler ahlâkî tembellik yastıklarıdır. İnsan bunlara yaslanınca rahat uyur; ama uyandığında adalet çoktan odadan çıkmış olur. Büyük resim dedikleri şeyi biraz yakından incelersen, çoğu zaman çerçevesini kamu kaynaklarının, boyasını korkunun, verniğini kutsal kelimelerin oluşturduğunu görürsün.

Modern Muaviyeci karakterin en belirgin tarafı, ahlâkî sorumluluğu sürekli geleceğe ertelemesidir. "Şimdi sırası değil." "Önce güçlenelim." "Önce düşmanı yeneyim." "Önce devlet toparlansın." "Önce ekonomi düzelsin." "Önce seçim geçsin." Bu "önce"ler hiç bitmez. Her zaman daha büyük bir gerekçe bulunur. Oysa zulüm bugündür. Kul hakkı bugündür. Açlık bugündür. Haksız tutuklama bugündür. Liyakatsızlık bugündür. Kadının korkusu, gencin umutsuzluğu, emeklinin çaresizliği, işçinin ezilmişliği bugündür. Adaleti yarına bırakan siyaset, bugünün zalimine hizmet eder. Muaviye akıllı bunu iyi bilir; yarına ertelenen adalet, bugünkü iktidarın nefesidir.

Bu karakter tipi kendisini çok akıllı zanneder. Gerçekten de kurnazdır. Hangi kapının ne zaman çalınacağını, hangi cümlenin nerede kurulacağını, hangi ismin yanında görünmenin faydalı olacağını, hangi haksızlığın görmezden gelineceğini bilir. Fakat kurnazlık akıl değildir. Kurnazlık kısa vadeli çıkarı görür; akıl, insanın ruhunda bıraktığı izi de hesaba katar. Muaviye'nin modern torunları makam kazanabilir, para kazanabilir, görünürlük kazanabilir, koruma kazanabilir. Ama haysiyet kaybını çoğu zaman hesap defterine yazmazlar. Oysa tarihin en ağır faizi haysiyet borcuna işler. Gecikir, ama silinmez.

Bu yüzden Muaviye'nin modern torunlarını teşhir etmek, kişisel kin meselesi değildir; siyasal ahlâk meselesidir. Çünkü bu tip çoğaldıkça toplumun karakteri bozulur. İnsanlar dürüstlüğü değil kurnazlığın kazandığını görür. Gençler emeğin değil yakınlığın işe yaradığını öğrenir. Bürokratlar hukukun değil talimatın belirleyici olduğunu sezer. Akademisyenler hakikatin değil uyumun ödüllendirildiğini fark eder. Yazarlar, gazeteciler, sanatçılar, ilahiyatçılar, kanaat sahipleri merkeze yakın durmanın rahatlığını tadar. Bir süre sonra herkes biraz eğilir. Toplumun beli kırılmaz belki; ama duruşu bozulur.

Muaviye'nin modern torunları bize şunu hatırlatır: Saltanat sadece liderin makamında kurulmaz; insanların karakterinde çoğalır. Eğer toplum güce tapmayı başarı, susmayı hikmet, ganimeti nimet, yakınlığı liyakat, kutsal kelimeyi hesap kaçırma perdesi saymaya başlamışsa, Muaviye çoktan geri dönmüştür. Üstelik sarıkla, kılıçla, Şam ordusuyla değil; takım elbiseyle, ekran ışığıyla, danışman kartıyla, ihale dosyasıyla, üniversite unvanıyla, cuma mesajıyla, parti rozetiyle, lüks makam aracıyla dönmüştür.

Bu dönüşün karşısında yapılacak şey, geçmişe lanet okuyup bugüne susmak değildir. Muaviye'nin modern torunları, en çok bu kolay lanetlerden hoşlanır. Çünkü insan tarihteki kötülüğü lanetlerken bugünkü kötülüğün sofrasında oturabiliyorsa, rejim açısından sorun yoktur. Asıl tehlikeli olan, Muaviye tekniğini bugünkü kurumlarda, cümlelerde, kadrolarda, sadakat ağlarında, medya dilinde, dinî söylemde, bürokratik terfide, ihale düzeninde, mahalle baskısında ve kişisel karakterlerde yakalamaktır. İşte o zaman tarih ders olmaktan çıkar, neştere dönüşür.

Filozof Kirpi: "Muaviye'nin torunu olmak kanla değil, hakikati gücün sofrasında satmayı öğrenmekle başlar."

10. KERBELA'YA GİDEN YOLUN İLK TAŞI

Kerbela çoğu zaman Yezid'in adıyla anılır; haklıdır da, çünkü kan onun döneminde dökülmüş, Hüseyin'in ve beraberindekilerin bedeni onun siyasal zulmünün altında parçalanmıştır. Fakat Kerbela'yı yalnız Yezid'le başlatmak, zulmün hazırlık safhasını görünmez kılar. Tarihte hiçbir büyük felaket, gökten düşmüş tek bir canının ani öfkesiyle doğmaz. Öncesinde dil bozulur, kurum bozulur, adalet duygusu bozulur, itiraz hakkı

bozulur, iktidarın sınırı bozulur. Sonra bir gün kan akar ve herkes "nasıl oldu?" diye sorar. Oysa nasıl olduğu bellidir: Kerbela'nın yolu, Muaviye'nin siyasal aklıyla döşenmiştir.

Bu cümle ağırdır; ama hafif söylemenin anlamı yok.

Muaviye'nin asıl tarihsel günahı, Yezid'in babası olması değildir. Onun asıl günahı, Yezid'i mümkün kılan düzeni kurmasıdır. Bir insan kötü olabilir; fakat kötü insanı ümmetin başına taşıyan siyasal mimari daha büyük meseledir. Yezid'in zulmü bir sonuçtur; Muaviye'nin saltanat akli ise o sonucun zeminidir. Hilafetin emanet fikrinden çıkarılıp hanedanî devamlılığa bağlanması, istişarenin biate indirgenmesi, muhalefetin fitne sayılması, kutsal sembollerin iktidar taktiği olarak kullanılması, ganimet düzenininin sadakat üretmesi; bütün bunlar Kerbela'dan önceki Kerbela'dır. Kan dökülmeden önce hakikat dökülmüştür.

Tarihin en tehlikeli yanı da budur: Felaket kendisini önce normalleşme olarak gösterir. İlk anda kimse "zulüm geliyor" demez. "Düzen gerekiyor" denir. "Birlik bozulmasın" denir. "Devletin bekası" denir. "Fitne büyümesin" denir. "Şimdi itiraz zamanı değil" denir. "Önce istikrar" denir. "Alternatif daha kötü" denir. Bu cümleler tek başına bakıldığında makul görünebilir; fakat yan yana geldiklerinde zulmün döşeme taşlarına dönüşürler. Kerbela'ya giden yol da böyle bir makullük diliyle açıldı. Zalimler her zaman bağırarak gelmez; bazen düzenli, hesapçı, mantıklı, protokole uygun gelirler. İşte Muaviye'nin ürpertici tarafı burada durur: Zulmün bürokratik aklını kurar.

Bugünün AKP teopolitiğiyle kuracağımız benzerlik de bu noktada sertleşir. Mesele, bugünü birebir tarihî Kerbela'yla eşitlemek değildir; böyle kaba benzetme düşünceyi ucuzlatır. Asıl mesele, Kerbela'yı mümkün kılan siyasal mekanizmaların modern devlet içinde nasıl yeniden üretilebildiğini görmektir. Bir ülkede hukuk iktidarın ihtiyacına göre esniyorsa, kurumlar lider iradesi karşısında zayıflıyorsa, medya hakikati değil merkezî öfkeyi taşıyorsa, dinî dil hesap sormayı değil itaati büyütüyorsa, muhalefet sürekli hainleştiriliyorsa, kamu imkânları sadakat ağlarına akıyorsa, liyakat yerine yakınlık geçiyorsa, orada kan dökülme bile Kerbela'nın ahlâkî iklimi dolaşmaya başlamış demektir. Çünkü Kerbela önce bir coğrafya değil, bir siyasal iklimdir.

23

Bu iklimin ilk belirtisi, iktidarın kendisini vazgeçilmez saymasıdır. Muaviye'nin çizgisinde iktidar, ümmetin emaneti olmaktan çıkar; düzenin teminatı diye kendini dayatır. AKP teopolitiğinde de uzun yıllardır benzer bir vazgeçilmezlik dili çalışır: Biz olmazsak ülke dağılır, biz olmazsak eski karanlık döner, biz olmazsak ezan susar, biz olmazsak dış güçler kazanır, biz olmazsak millet kaybeder. Bu dil, ilk bakışta siyasal özgüven gibi görünür; aslında iktidar bağımlılığı üretir. Yurttaş kendi iradesine güvenen bir özne olmaktan çıkarıp kurtarıcıya tutunmuş bir kalabalık hâline getirmek ister. Kurtarıcı dili çoğaldıkça cumhuriyetin yurttaş dili zayıflar.

Kerbela'ya giden yolda ikinci taş, muhalefetin meşruiyetinin yok edilmesidir. Hüseyin'in itirazı sadece kişisel bir iktidar talebi değildir; saltanatlaşan yönetim fikrine karşı ahlâkî bir reddiyedir. Fakat saltanat akli, böyle bir itirazı yaşatmak istemez. Çünkü ahlâkî itiraz, çıplak iktidarın yüzüne ayna tutar. Modern teopolitik rejimlerde de en çok ahlâkî itirazdan korkulur. Teknik eleştiri bir yere kadar tolere edilebilir; ama "bu haksızlık", "bu kul hakkı", "bu adaletsizlik", "bu kibir", "bu israf", "bu yalan" diyen söz, rejimin sinirine dokunur. Çünkü bu söz, hesap tablolarını değil, vicdan defterini açar. İktidar, vicdan defterinden hoşlanmaz; orada rakamlar değil, yüzler vardır.

Üçüncü taş, dinî dilin iktidarı koruyan kalkana dönüşmesidir. Kerbela'yı doğuran siyasal atmosferde din ortadan kalkmış değildi; tam tersine herkes dinin içinden konuşuyordu. Facia da burada. Dinin kelimeleri dolaşımdaydı, ama adalet ruhu yaralanmıştı. Bugün de benzer tehlike buradadır. Cuma hutbeleri okunur, dualar edilir, camiler dolar, törenlerde maneviyat dili kullanılır; fakat adalet yoksa bütün bunlar insanı kurtarmaz. Allah'ın adını çok anmak, kul hakkını az çiğnemek anlamına gelmez. Hatta bazen Allah'ın adını

çokça kullanan iktidar, kul hakkı dosyasını daha iyi saklar. Kutsal kelime, kirli eli otomatik olarak temizlemez. Abdest suyu başka, kamu malı başka şeydir.

Dördüncü taş, sadakat ekonomisidir. Muaviye'nin iktidar düzeni insanları merkeze bağlayacak araçlar üretmişti. Modern rejimlerde bu araçlar çok daha gelişmiştir: ihale, kadro, medya görünürlüğü, kredi, teşvik, belediye imkânı, vakıf ağı, danışmanlık, bürokratik yükseliş, yargı koruması, kültürel fon, reklam pastası. Böylece iktidarın çevresinde sadece inanç birliği değil, çıkar birliği oluşur. Çıkar birliği, inanç birliğinden daha yapışkandır. Çünkü inanç sorgulayabilir; çıkar çoğu zaman susmayı tercih eder. Kerbelâ'ya giden yolun üzerinde sadece zalimler yoktur; susanlar, bekleyenler, "bize ne" diyenler, "şimdi zamanı değil" diye kenara çekilenler, küçük payını alıp büyük haksızlığı görmeyenler de vardır.

Beşinci taş, toplumun korkuya alıştırılmasıdır. Korku, saltanatın en eski harcıdır. İnsanlar korktukça konuşmaz, konuşmadıkça haksızlık büyür, haksızlık büyüdükçe korku daha da kalınlaşır. Bir süre sonra insanlar açıkça baskı görmeden de kendi kendini sansürler. Gazeteci cümlesini yutar, akademisyen kavramını törpüler, bürokrat imzasını bekletir, esnaf fikrini saklar, imam hutbe dışına çıkmaz, öğretmen çocuklara hakikati değil güvenli bilgiyi verir. Toplumun dili içeri çekilir. Kerbelâ'nın sessiz şahitleri de böyle çoğalır. Zulüm yalnız zalimle yapılmaz; suskunlukla çevrelenir.

AKP teopolitiğinin ürettiği siyasal atmosferde de bu korku terbiyesi uzun süredir çalışıyor. Herkes aynı ölçüde etkilenmeyebilir; ama kamusal alanda yaygın bir ihtiyat dili oluşmuştur. İnsanlar ne söylediğine, nerede söylediğine, kimin yanında söylediğine, nasıl kaydedileceğine, kim tarafından nasıl yorumlanacağına dikkat eder. Bu, demokratik toplum refleksi değildir; bu, korku toplumunun incelmış hâlidir. Açık sopa bazen görünmez; fakat sopanın ihtimali yeter. Teopolitik rejim, bu ihtimali kutsal ve millî kelimelerle yumuşatır. Sopanın üstüne kadife geçirilir. Acı yine acıdır.

24

Kerbelâ'ya giden yolun en kahredici tarafı, zulmün dindar bir toplumun içinde mümkün olmasıdır. Bu cümle bizi rahatsız etmeli. Çünkü problem imansızların saldırısı değildir sadece; iman dilini kullananların adaleti terk etmesidir. Hüseyin'i öldüren iklim, tamamen dinsiz bir iklim değildi. Namaz vardı, Kur'an vardı, hutbe vardı, ümmet vardı, biat vardı. Eksik olan şey, iktidar karşısında titremeyen adaletti. Bugün de mesele burada düğümlenir: Dini sembol çoğalırken adalet azalıyor, orada Kerbelâ'nın dersi anlaşılmamıştır. Hatta daha kötüsü, Kerbelâ anılıyor ama Kerbelâ'yı mümkün kılan siyasal ahlâk yeniden üretiliyor demektir.

Bu, Türkiye'deki dinî-muhafazakâr siyaset için en ağır yüzleşme noktasıdır. Hüseyin için gözyaşı dökmek kolaydır; Hüseyin'in itirazını bugünün haksızlıkları karşısında yaşatmak zordur. Yezid'e lanet etmek kolaydır; Yezid'i mümkün kılan Muaviyeci mekanizmaları kendi mahallende teşhis etmek zordur. Kerbelâ mersiyesi okumak kolaydır; kamu ihalesindeki adaletsizliğe, mahkemedeki baskıya, medyadaki yalana, yoksulun sömürülmesine, gencin umutsuzluğuna, kadının korkusuna, akademinin susturulmasına, belediyedeki kayırmaya, bürokrasideki sadakat terfisine karşı konuşmak zordur. Ucuz dindarlık geçmişteki zalime öfkelenir; sahici takva bugünkü zalimin karşısında da titremez.

Muaviye eleştirisi bu yüzden tarihî bir rövanş arayışı değildir. O, bugünün iktidar aklını çözmek için gereklidir. Çünkü Muaviye, Yezid'den daha tehlikeli bir şeyi temsil eder: felaketi makulleştiren siyasal ustalığı. Yezid kaba zulmün adıdır; Muaviye ise o zulmün gelebileceği yolu düzgün taşlarla döşeyen akıldır. Modern rejimlerde de kaba zulümden önce makulleştirme gelir. Önce hukuk biraz esner, sonra basın biraz hizalanır, sonra kurumlar biraz kişiselleşir, sonra kamu kaynağı biraz çevreye akar, sonra muhalefet biraz hainleştirilir, sonra din biraz iktidar diliyle karışır. Her şey "biraz" olur. Sonra bir gün bakarsın, toplumun vicdanı büyük ölçüde yer değiştirmiş.

Kerbelâ'nın anlamı, mazlumun ölümü kadar, zalimin meşruiyet düzenidir. Hüseyin'in bedeni çölde kaldı; ama asıl çölde kalan şey, iktidarın ahlâksızlaşmasına rıza göstermeyen insan haysiyetiydi. O haysiyet bugün

hâlâ soruyor: İktidar için hangi haksızlığı görmezden geliyorsun? Hangi yalanı dava diye savunuyorsun? Hangi suskunluğu hikmet sanıyorsun? Hangi çıkarı hizmet diye pazarlıyorsun? Hangi korkuya feraset diyorsun? Hangi zalime "devlet aklı" diye kalkan oluyorsun? Bu soruların cevabı verilmeden Kerbelâ'yı anmak, ağıt ticaretidir.

AKP'nin teopolitik rejimiyle Muaviye çizgisi arasındaki benzerlik, doğrudan tarihsel eşitlikten değil, siyasal ahlâkın bozulma biçiminden gelir. İkisinde de iktidar kendisini vazgeçilmezleştirir. İkisinde de kutsal sembol siyasal hesap için kullanılır. İkisinde de sadakat liyakatin önüne geçer. İkisinde de muhalefet meşruiyet dışına itilir. İkisinde de düzen fikri adalet talebinin önüne konur. İkisinde de halkın inanç dili, yönetenlerin iktidar güvenliği için işlenir. Bu benzerlikleri görmek, tarihî şahısları bugüne mekanik biçimde taşımak değildir; iktidarın kadim hilelerini modern kılıkları içinde yakalamaktır.

Kerbela'ya giden yolun ilk taşı, adaletin ertelenmesidir. Muaviye bu ertelemeyi siyaset diye sundu. Bugünün teopolitik rejimleri de benzer biçimde adaleti sürekli daha büyük gerekçelerin arkasına atıyor: seçim, beka, dış tehdit, ekonomik saldırı, kültürel savaş, aile krizi, tarihî misyon. Fakat adalet ertelendikçe çürüme hızlanır. Çünkü adalet, düzen kurulduktan sonra eklenecek süs değildir; düzenin temeline konulması gereken taştır. Temel çürükse, üstüne cami de yapsan, saray da yapsan, adliye de yapsan, üniversite de yapsan, bina ahlâken yamuktur.

Bu yüzden Kerbelâ'nın gerçek dersi, geçmişte kimin ağladığı değil, bugün kimin konuştuğudur. Hüseyin'in yanında olmak, sadece matem günlerinde hüzünlenmekle olmaz. Hüseyin'in yanında olmak, iktidarın dinî, millî, tarihî, duygusal, güvenlikçi bütün maskelerine rağmen adalet talebini diri tutmaktır. Muaviye'nin kurduğu yol, bugün başka adlarla, başka kurumlarla, başka medya teknikleriyle, başka sermaye ağlarıyla, başka bürokratik sadakatlerle karşımıza çıkıyorsa, Hüseyin'in itirazı da bugünün diline çevrilmek zorundadır. Yoksa tarih, dekor olur; vicdan, folklor.

Kerbela bir çöldü; ama asıl çöl, adaletin sustuğu toplumdur. Orada su bulsan da vicdan susuz kalır. Muaviye'nin döşediği ilk taş, işte bu susuzluğun taşıdır. Yezid o yolda yürüdü. Modern teopolitik rejimler de kendi yollarını aynı taşlarla döşemeye kalktıkça, tarih yeniden uyarır: Kutsal kelimelerle örülmüş her iktidar yolu cennete çıkmaz. Bazıları doğrudan Kerbelâ'ya gider.

Filozof Kirpi: "Kerbela, Yezid'in kılıcıyla başladı sananlar yanılır; o kılıcın sapını Muaviye'nin devlet aklı çoktan parlatmıştı."